

empiriker), dels att han var i stånd att förnya sociologin genom att flytta över den historiska epistemologins (natur)vetenskapsfilosofiska program till samhällsvetenskapens domän. Samtidigt förstod han - här var hans tidigaste etnologiska och sociologiska undersökningar i Algeriet åren kring 1960 av avgörande betydelse - och hans medarbetare att använda sig av empiriska forskningsmetoder som varit den traditionella franska universitetssociologin främmande.

Kapitel II

FÖRFATTARSKAPET OCH RECEPTIONEN

"Jag har över huvud taget inget till övers för fabrikationen av världsåskådningar. Sådant kan man överlåta på filosoferna, vilka som bekant inte tror att jordevandringen låter sig genomföras utan en sådan Baedeker som ger besked om allting. Låt oss ödmjukt finna oss i det förakt varmed filosoferna från sina högre behovs ståndpunkt ser ned på oss. Men då inte heller vi kan förneka vår narcissistiska stolthet, skall vi söka tröst genom att begrunda att alla dessa 'livsguider' snabbt blir föråldrade, och att det är just vårt kortsiktigt inskränkta gnetande som gör det nödvändigt att ge ut dem i nya upplagor, och att till och med de modernaste bland dessa Baedeker är försök att ersätta den gamla, ack så bekväma och fullständiga katekesen. Vi är väl medvetna om hur föga ljus vetenskapen hittills kunnat kasta över denna världs gåtor; filosofernas myckna buller kan inte ändra på den saken, det är bara det tålmodiga fortsättandet av ett arbete enbart underordnat kravet på visshet som långsamt kan skapa en förändring."

(S. Freud, "Hemmung, Symptom und Angst" [1925-1926], *Studienausgabe*, Band VI, 1982, p. 241)

Första kapitlet handlade om de positioner i förhållande till vilka Bourdieu hade att orientera sig under den period då han formade sitt projekt. Vi övergår nu till hans eget bidrag.

Detta kapitel börjar med ett kort avsnitt om Bourdieus biografi och akademiska bana. Sedan följer en tämligen knappologisk översikt över hans författarskap. Det var nödvändigt att få ned den på papper, för att avgränsa studiens corpus och för att åstadkomma en brukbar periodisering av författarskapet. Det är inte lika nödvändigt att läsa den. Läsaren kanske föredrar att bläddra vidare. Lägg i så fall på minnet att "Bourdieu's författarskap" avser de i bokens slut förtecknade texterna. Lägg vidare på minnet att jag valt att indela författarskapet i tre perioder. Den första omfattar texter publicerade från 1958 till och med 1966. Dessa kommer i det följande att betecknas "de tidiga empiriska texterna" eller "de tidiga texterna". Under den andra perioden, 1966-1974, publicerade Bourdieu framför allt teoretiska och syntetiska arbeten. Den tredje perioden, präglad av det empiriska och teoretiska arbetets produktiva förening, kan dateras från och med 1975.

Senare delen av kapitlet handlar om hur författarskapet tagits emot utanför Frankrikes gränser. Först ges upplysningar om översättningar (kanske av intresse för den som ogärna läser franska) och därefter diskuteras några allmänna problem i samband med receptionen av ett författarskap som Bourdieus. För oss i Sverige är Bourdieu-receptionen i USA av särskilt intresse. På grund av den svenska samhällsvetenskapens speciella historia under efterkrigstiden är det lätt hänt att tolkningsmallar av nordamerikanskt ursprung spelar med i receptionen av exempelvis franska forskningstraditioner. Avslutningsvis redovisas en liten kvantitativ studie rörande Bourdieu-receptionen bland nordamerikanska sociologer.

1. BIOGRAFISK NOTIS

Några biografiska data: Pierre Bourdieu föddes den 1 augusti 1930 i Denguin, en by i Béarn vid foten av Pyrenéerna. Elev vid gymnasiet i den närbelägna departementshuvudstaden Pau, därefter vid lycée Louis-le-Grand i Paris. Åren 1951-1954 elev vid École normale supérieure (lettres), rue d'Ulm. *Agrégation de philosophie* 1954. Gymnasielärare vid lycée de Moulins 1954-55. Värnplikigt i Algeriet 1955-58. Assistenttjänst vid fakulteten i Alger 1958-60 och vid Sorbonne 1960-61. Universitetslärartjänst i Lille 1961-64. Från och med 1964 *Directeur d'études* vid sjätte sektionen av École pratique des hautes études (nuv. École des hautes études en sciences sociales), ledare för Centre de sociologie européenne, lärare vid École normale supérieure, rue d'Ulm, samt redaktör för serien "Le sens commun" hos förlaget Éditions de Minuit. Sedan grundandet 1975 redaktör för tidskriften *Actes de la recherche en sciences sociales*. Sedan oktober 1981 innehavare av stolen i sociologi vid Collège de France.¹

En lång väg således, från bondlandet i Frankrikes sydvästra hörn - i alla avseenden så långt från Paris man kan komma - till en position som samtidigt mest bemärkte franske sociolog. Det var onekligen mot alla sociala odds som Bourdieu, uppvuxen på landsbygden i små omständigheter (fadern arbetade som arrendator och som brevbärare), hade blivit antagen till Louis-le-Grand, Paris förnämsta humanistiska gymnasium, och därefter till humaniorasektionen vid École normale supérieure, rue d'Ulm, de intellektuella plantskola framför andra. Efter sin *agrégation* i filosofi hade han därmed ackumulerat det utbildningskapital som vägde allra tyngst i Frankrike vid denna tid, och den normala fortsatta akademiska karriären skulle ha gått över universitetslärartjänster, *thèse d'État*, och kanske fram till en professur vid Sorbonne.

Bourdieu bana blev en annan. Under tiden i Algeriet i slutet av femtiotalet och början av sextiotalet gav han sig i kast med empiriska samhällsvetenskapliga undersökningar. Han började samla medarbetare² och studenter³ kring sig,

¹ De flesta uppgifterna återfinns i det curriculum vitae som upprättades i samband med Bourdieus kandidatur till Collège de France (P. Bourdieu, *Travaux et projets*, 1980, p. 3).

² Bland medarbetarna bör särskilt nämnas de vid l'Institut de statistique i Alger verksamma statistikerna Alain Darbel, Jean-Paul Rivet och Claude Seibel. De var några år yngre än Bourdieu (födda 1932, 1934 resp. 1934) och hade en helt annan utbildningsbakgrund, nämligen École Polytechnique, den förnämsta tekniska högskolan. Bourdieu, som i likhet

genomförde omfattande studier av den algeriska befolkningens livsstil och livsvillkor och kom i kontakt med etnologer från andra länder⁴.

Mot den i förra kapitlet skisserade bakgrunden kan vi ana att Bourdieus utträde ur det filosofiska fältet för hans forna studiekamrater och lärare måste ha framstått som en självförvållad nedklassning. Bland filosofer stod empirisk samhällsvetenskap lågt i kurs. De föremål Bourdieu valde för sina första empiriska studier - illitterata bönder, arbetslösa, trasproletärer - var föga nobla. Bourdieu hävdar att det dröjde fram till 1964-65 innan han själv insåg att han blivit antropolog och sociolog.⁵ Innan dess såg han sig själv som blivande filosof. De antropologiska och sociologiska insatserna framstod som tillfällighetsarbeten, dikterade av nödvändighet eller plikt, och arbetet inom filosofins område som det enda av verklig vikt.

Tilläggas kan att Bourdieu, trots att han uppenbarligen företog tunga investeringar i arbete med klassiska filosofiska texter⁶, inte publicerade sig som filosof - ett tecken på att han var på väg in i samhällsvetenskapen även om han

med flertalet jämnåriga sociologer var autodidakt i fråga om statistiska tekniker, torde av detta samarbete ha lärt åtskilligt om det statistiska hantverkets problem och möjligheter. När Algeriet blev självständigt återvände Darbel, Rivet och Seibel till Paris och kom så småningom att inta nyckelpositioner vid INSEE (Frankrikes motsvarighet till Statistiska centralbyrån), vilket skapade betingelser för ett samarbete som skulle bli av viss betydelse för utvecklingen av Bourdieus studier av franska förhållanden. (Om Bourdieus syn på relationen mellan sociologi och statistik och om hans samarbete med statistiker, se vidare nedan, kapitel V, avsnitt 4.2.1; för några upplysningar om Darbels yrkesbana, se J. Lautman, 1975; för biografiska och bibliografiska upplysningar om Rivet och Seibel, se *Pour une histoire de la statistique*, tome 2, 1987, pp. 955f och 957f.)

³ Bland dessa Bourdieus första studenter vid fakulteten i Alger fanns Abdelmalek Sayad, som deltog i åtskilliga av Bourdieus fältstudier runt om i Algeriet och alltsedan 1966 varit en av hans permanenta medarbetare vid Centre de sociologie européenne. Genom åren torde Sayad ha fungerat som Bourdieus främste informant när det gäller algeriska förhållanden. Under sina resor i Algeriet träffade Bourdieu och Sayad en ung arab, Salah Bouhedja, som sedermera följde med till Paris och nu sedan länge haft huvudansvaret för datorkörningarna vid Centre de sociologie européenne.

⁴ Sannolikt var den unge Bourdieus deltagande i det internationella seminarium om heder (eller ära) och skam i medelhavskulturerna som tog plats i Wennergrenstiftelsens Burg Wartenstein 1959 av betydelse för hans orientering. Här fick han för första gången lägga fram sina egna tankar i ämnet inför ett auditorium av kvalificerade och erfarna etnologer (jfr J. G. Peristiany, 1965, p. 9).

⁵ P. Bourdieu, "«Fieldwork...», 1987, pp. 16f.

⁶ Exempelvis arbetade Bourdieu under Henri Gouhiers handledning med en översättning av Leibniz *Animadversiones in partem generalem Principiorum Cartesianorum* från 1692. Gouhier var en framstående filosofihistoriker vid Sorbonne, mest bekant för ett stort standardverk om den unge Comte, och Bourdieus översättningsmödor ingick i förberedelser för *Diplôme d'études supérieures*, den examen som närmast motsvarar dagens *maîtrise*. (Någon läsare kanske undrar vad Bourdieu hade vid Sorbonne att göra. Arrangemanget var helt normalt. Vid École normale supérieure utdelades inga examina. Man gick där för att preparera sig inför olika slag av examina. För att förvärva dessa vände sig ENS-eleverna vanligen till någon av lärarna vid Sorbonne.)

inte uppfattade saken så. Hur som helst tycks hans övergång till att bli samhällsvetare och empiriker ha framstått som en degraderingsrit, för att låna Garfinkels term.

Efter återkomsten till Frankrike i början av sextioalet började, först vid universitetet i Lille och sedan vid sjätte sektionen av École pratique, medarbetare och studenter att flockas kring Bourdieu, som inledde en omfattande kultur- och utbildningssociologisk forskningsverksamhet. Detta var den period, åren kring 1960, då fransk samhällsvetenskap erhöill stora ekonomiska bidrag från amerikanska fonder. Pengar från Ford Foundation hade givit Raymond Aron möjlighet att inom ramen för sjätte sektionen av École pratique driva ett "center för europeisk sociologi"⁷, upprättat 1958⁸ men utan nämnvärd aktivitet innan Aron i slutet av våren 1960 utsåg Bourdieu till sin assistent med uppgift att sörja för att något hände. (Att centret begåvades med epitetet "europeisk" kan möjligen sättas i samband med de samtida ansträngningarna att med hjälp av amerikanska fondmedel göra Paris till "samhällsvetenskapernas europeiska huvudstad"⁹, eller kanske med Arons omvittnade förkärlek för bestämningen "europeisk".) Detta forskningscenter blev - och är alltjämt - den institutionella plattformen för Bourdieus empiriska projekt.¹⁰

Bourdies första undersökningar på fransk mark gällde utbildningen och kulturen. Under första hälften av sextioalet ledde han undersökningar av

⁷ Sedan 1971 lyder det officiella namnet Centre de sociologie de l'éducation et de la culture. Trots att den gamla benämningen Centre de sociologie européenne således sedan länge saknar officiell sanktion, används den fortfarande i de flesta sammanhang, så även i min framställning.

⁸ B. Mazon, 1985, p. 345. Michél Pollak har fäst uppmärksamheten vid att centrets tillkomst, och Arons hänvändelse till Ford Foundation för att skaffa ekonomiskt stöd, hade samband med den vändning som det kalla kriget tagit. Ford Foundation stödde vid denna tid samhällsvetenskapliga projekt vilka gynnade ett starkt liberalt Europa som kunde fungera som USA's bundsförvant. (M. Pollak, 1986, p. 30)

⁹ Det citerade uttrycket, återgivet i B. Mazon, 1988, p. 160, är hämtat ur en artikel i *Le Monde* från året för centrets grundande, 1958. Dessa ansträngningar gällde särskilt utvecklingen av sjätte sektionen av École pratique till en egen forskningsintensiv högskola och planerna på ett särskilt "humanvetenskapernas hus". Ett sådant "Maison des sciences de l'homme" uppfördes i slutet av sextioalet och början av sjuttioalet på den tomt i korsningen mellan boulevard Raspail och rue Cherche-Midi som tidigare hyst Cherche-Midi-fängelset (mest bekant som Alfred Dreyfus' vistelseort). Namnet Maison des sciences de l'homme betecknar både en vetenskaplig stiftelse och denna byggnad, där många av CNRS' och EHESS's forskningscentra i dag är inrymda, bland dessa Bourdieus Centre de sociologie européenne. Brigitte Mazon, som undersökt tillkomsten (1985, pp. 199ff; 1988, pp. 158ff), har funnit att Maison des sciences de l'homme aldrig skulle ha kommit till stånd utan de frikostiga bidragen från Ford Foundation (1985, p. 221; 1988, p. 161).

¹⁰ Bourdieus ställning blev officiellt sanktionerad i och med att han 1964 utnämndes till *Directeur d'études* vid sjätte sektionen. Titeln kan översättas med ordinarie professor och vetenskaplig ledare.

universitets- och högskolestudenter, museibesökare och fotografer. Många av de medarbetare och studenter som tog del i arbetet med att samla in datamaterialet rekryterades efter hand som medarbetare vid Centre de sociologie européenne.¹¹ Även med avseende på denna "primitiva ackumulation" av en medarbetarstab knuten till Centre de sociologie européenne var således Bourdieus tidiga utbildnings- och kultursociologiska undersökningar av avgörande betydelse för konstitueringen av hans sociologi.

Från och med 1964 disponerade Bourdieu en plattform av den sort som tillkommer en centralt placerad *patron* i den franska akademiska världen: detta år erhöill han en egen stol vid den intellektuellt välrenommerade sjätte sektionen av École pratique, ett eget forskningscenter, en tjänst som föreläsare vid École normale supérieure vid rue d'Ulm samt en egen vetenskaplig serie hos ett ansett förlag, Minuit. Han hade nu också kring sig samlat en liten men växande krets av trogna studenter och medarbetare.

Vid École normale supérieure, rue d'Ulm, startade Bourdieu under sextioalet ett seminarium om artonhundratalets konst och litteratur som kom att fungera under många år, och som synes ha varit ett slags laboratorium för utvecklandet av hans fältbegrepp.¹²

Märk väl att detta icke var en universitetspatrons position. För att utnyttja terminologin från förra kapitlet var Bourdieus bana en "forskares" i motsats till en "universitetsmans". En position vid sjätte sektionen av École pratique var en

¹¹ Bland Bourdieus medförfattare till de tidiga utbildningssociologiska studierna fanns Christian Baudelot, Monique de Saint Martin och Jean-Claude Passeron (se bokutgåvorna *Les étudiants...*, 1964; *Les héritiers*, 1964, *Rapport pédagogique...*, 1965). I undersökningarna av besökare vid de franska och ytterligare ett antal europeiska konstmuseer deltog (enligt förordet till *L'amour de l'art*, 1966, p. 7f) bl.a. François Bonvin, Salah Bouhedja, Alain Darbel, Yvette Delsaut, Claude Grignon, Francine Muel-Dreyfus, Michel Pinçon samt Raymond Arons dotter Dominique Schnapper. Bland medförfattarna till redovisningen av undersökningar av fotograferandets sociala användningar återfinns Robert Castel, Dominique Schnapper, Luc Boltanski och Jean-Claude Chamboredon (se *Un art moyen*, 1965). Åtskilliga bland dessa var ursprungligen Bourdieus sociologistudenter i Lille och Paris.

¹² Detta seminarium, som sammanträdde varannan vecka, var en fritt vald aktivitet för *les normaliens*. I jämförelse med den månghövddade publiken som besökte Althusser's eller Lacan's samtida seminarier (Lacan förlade under åren 1963-69 sina seminarier till École normale supérieure) var deltagarna fåtaliga. Bland dessa kan nämnas Jean-Claude Chamboredon, Christophe Charle, Jean-Louis Fabiani, François Héran, Pierre Michel Menger och Remy Ponton. Deltagarna kom på olika sätt att bidra till Bourdieus projekt, även om han formellt var patron blott för Fabianis och Pontons avhandlingsarbeten. Bourdieu har själv vittnat om seminariets betydelse för utvecklingen av hans fältbegrepp. Det är värt att notera att det var fråga om ett empiriskt forskningssammanhang. Ursprungligen var seminariet tänkt att utgöra "ett omfattande kollektivt företag, med syftet att täcka hela den franska litterära och konstnärliga produktionen under 1800-talet (särskilt med hjälp av en gemensam samling data, som kunde tjäna som grund för skilda analyser)" (*Les concepts...*, 1985, p. 1 not 1; eng. övers. "The Genesis...", 1985, p. 12 not 1).

position utanför det egentliga universitetet. Från och med 1964 har Bourdieu inte innehaft någon universitetstjänst i Frankrike. Eftersom han aldrig lagt fram någon avhandling är han för övrigt i princip utestängd från en ordinarie universitetsprofessur.

Senare hälften av sextioalet var en period då Bourdieu finslipade sina begrepp och metoder. Samtidigt fortsatte han att leda omfattande empiriska studier, från vilka resultaten började publiceras i stor skala från och med 1975. Ungefär från och med detta år, då Bourdieu också grundade sin tidskrift *Actes de la recherche en sciences sociales*, var de sociala villkoren för en "skola" för handen. Utöver en karismatisk ledarfigur existerade nu en vetenskaplig tidskrift med en högst egen profil, en institutionell förankring, ett växande nät av medarbetare och allierade placerade på skilda institutioner och forskningscentra (liksom ett växande antal fiender), utbyggda internationella kontakter, talrika studenter som gjorde bruk av bourdieuska begrepp och metoder i sina avhandlingsarbeten, etc. År 1981 invaldes han så som Raymond Arons efterträdare på stolen betitlad "sociologi" vid Collège de France¹³, den intellektuellt mest prestigefyllda institutionen i den franska akademiska världen.

¹³ Den officiella utnämningen utfärdades den 1 februari 1982 men gällde från och med den 14 oktober 1981 (se *Annuaire du Collège de France 1981-1982*, 82e Année, Paris 1982, p. 69).

2. FÖRFATTARSKAPET

2.1 Avgränsning av corpus

Det primära underlaget för denna studie är Pierre Bourdieus författarskap, varmed här avses de texter som återfinns i bibliografin i slutet av boken, dvs. i huvudsak Bourdieus på franska publicerade texter fram till dags dato. Närmare bestämt har författarskapet och därmed bibliografin avgränsats på följande sätt.

Vissa texter är uteslutna. Det gäller omtryck, utan väsentliga förändringar, av tidigare publicerade texter.¹⁴ Inte heller de opublicerade texterna - korrespondens, manuskript, maskinskrivna eller stencilerade rapporter av preliminär karaktär - räknas till författarskapet.

I några fall har jag frångått principen att enbart ta med publicerade texter. Det gäller för det första den omfattande föreläsningsserie "Cours de sociologie générale" som Bourdieu höll vid Collège de France åren 1982-1986. Av skäl som strax skall redovisas har jag valt att betrakta den som en del av underlaget för studien. För det andra har jag i fråga om sex texter¹⁵, som publicerats i engelska, tyska och/eller italienska översättningar eller versioner men inte på franska, valt att även hänvisa till de opublicerade franskspråkiga manuskripten (som upptagits i bibliografin, jämte de publicerade översättningarna); dessa texter tillhör Bourdieus författarskap såtillvida att han valt att publicera versioner av dem, och de är för oss av centralt intresse eftersom de ger

¹⁴ Därför saknas i bibliografin hänvisningar till vissa texter som ingår i samlingarna av föredrag och intervjuer men som tidigare publicerats i andra sammanhang (det gäller bortåt två tredjedelar av texterna i *Questions de sociologie*, 1980, drygt hälften av texterna i *Choses dites*, 1987, två av texterna i *Satz und Gegensatz*, 1989, och alla texter utom två i *In Other Words*, 1990). Även större delen av *Ce que parler veut dire*, 1982, bygger på tidigare publicerade texter men infogade i ett nytt sammanhållet sammanhang och i åtskilliga fall reviderade, varför boken i dess helhet tagits med i bibliografin.

¹⁵ *Sociologie et philosophie...*, 1966 (publ. eng. version "Sociology and Philosophy...", 1967, tysk version "Soziologie und Philosophie...", 1981); *Structuralisme...*, 1968 (publ. eng. övers. "Structuralisme...", 1968, utv. tysk övers. "Strukturalismus...", 1970); *La critique armée*, 1983 (publ. tyska versioner "Die feinen...", 1983, och "Mit den Waffen...", 1989); *Les concepts...*, 1985 (publ. eng. övers. "The genesis...", 1985); *Réponses...*, 1987 (publ. eng. övers. "A Reply...", 1990); *Le corporatisme...*, 1989 (publ. eng. version "The Corporatism...", 1989).

information om hur han själv betraktat sitt förhållande till vetenskapliga traditioner.

Vad gäller texter på andra språk än franska har jag tagit med de texter som inte, eller i väsentligt annorlunda versioner, publicerats på franska.¹⁶ Utelämnade är dock flertalet av de intervjuer med Bourdieu som publicerats i tidningar och tidskrifter världen över; de mest genomarbetade bland dessa har för övrigt senare publicerats i franskspråkiga versioner och är därmed upptagna i bibliografin.

Inom de här redovisade gränserna har jag - säkerligen utan att lyckas - eftersträvat fullständighet. Även korta artiklar eller notiser, intervjuer, publicerade seminarieinlägg, rapporter i reguljära vetenskapliga serier, samt texter där Bourdieu haft medförfattare¹⁷ inkluderas i den corpus som utgör underlaget för studien och som i det följande avses när jag hänvisar till Bourdieus författarskap.

Bibliografin i slutet av boken följer de här angivna principerna. Den utgör således en förteckning över samtliga så att säga "unika" texter i Bourdieus författarskap. Här saknas de översättningar, nyutgåvor eller omtryck (många av Bourdieus uppsatser har efter hand flutit in hans egna bokutgåvor eller i samlingsverk) som inte inneburit nämnvärda innehållsliga förändringar.¹⁸ Å andra sidan särskiljes olika versioner av en uppsats med oförändrad rubrik, olika upplagor av samma bok när dessa inneburit innehållsliga revisioner, förändrade eller nyskrivna partier i samband med nyutgåvor eller översättningar etc. I bibliografin förtecknas således varje helt eller delvis omarbetad version av en text separat.¹⁹ I fråga om utgåvor där Bourdieu fungerat som redaktör har

¹⁶ Denna princip innebär att jag hållit mig till franska versioner även i de fall då dessa publicerats senare än översättningarna.

¹⁷ Vissa osignerade eller kollektivt signerade texter är inkluderade om det funnits anledning att anta att Bourdieu burit en stor del av ansvaret för utformningen (några exempel är osignerade redaktionella texter i tidskriften *Actes* och i samlingsvolymen Darras: *Le partage des bénéfices*, 1966 samt den av Collège de France utgivna kollektiva utbildningspolitiska skriften *Propositions*, 1985. Att även franska bedömare ansett att Bourdieu burit huvudansvaret för utformningen av de redaktionella texterna i Darras och för författandet av *Propositions* framgår av Paradeise, 1985, p. 127 resp. pressdebatten med anledning av publiceringen av den sistnämnda skriften (se t.ex. *Libération*, 28 mars 1985, p. 2; *Le Monde*, 28 mars 1985, p. 1; *Le Matin*, 29 mars 1985, p. 17; *La Quinzaine Littéraire*, n° 445, août 1985, p. 8).

¹⁸ I de speciella fall då samma text utgivits på två håll vid ungefär samma tidpunkt nämns det senare publiceringsstället inom parentes.

¹⁹ Det är besvärligt att särskilja olika versioner av Bourdieus texter. Han själv (och hans förläggare) har varit snåla med information om revideringar. År 1966 publicerades exempelvis en kraftigt reviderad version av *Les héritiers*, utan att det någonstans angavs att det var fråga om en ny upplaga. Ett felaktigt diagram i *Actes de la recherche en sciences sociales*, n° 3, 1975, pp. 70f, korrigerades i tyshet i omtryck av samma tidskriftsnummer. Och när Bourdieu infogat gamla textpartier i nya sammanhang, såsom när material från en

enbart de partier han skrivit själv eller tillsammans med medförfattare inkluderats.²⁰

Trots min ambition att åstadkomma en bibliografi som är komplett (enligt de angivna principerna) för tiden fram till 1987, kvarstår säkert fortfarande luckor. Bourdieu har inte för vana att arkivera sina specimina. I slutfasen av det besvärliga arbetet med att spåra texterna fick jag värdefull hjälp av Yvette Delsaut, då i färd med att sammanställa en "auktoriserad" bibliografi²¹. Det var en publikationsförteckning av det slag som skulle kunna användas i meriteringssammanhang. En och samma text kunde förekomma flera gånger om den publicerats i olika sammanhang (exempelvis i samlingsverk eller i översättning). Omvänt saknades ofta upplysningar om när tidigare publicerade texter uppträder i ny gestalt (genom revideringar, strykningar eller nyskrivna tillägg). För vissa titlar angav Delsaut att Bourdieu är redaktör, utan uppgifter om vilka texter han själv signerat.

Den bibliografi som återfinns i slutet av boken har tjänat som arbetsredskap och därför konstruerats enligt andra principer: eftersom jag intresserat mig för hur Bourdieus sociologi konstituerats måste jag veta när olika textpartier publicerats första gången och hur de i senare versioner reviderats, strukits eller kompletterats. Mitt arbete har med andra ord mest påmint om det som skulle krävas i samband med en textkritisk utgåva av Bourdieus samlade verk. Att Yvette Delsauts bibliografi inte tillfredsställer dessa tämligen speciella syften förringar givetvis på intet sätt dess värde. Hennes samlarmödor har lagt den bibliografiska grunden för framtida sociologihistorikers arbete med Bourdieus författarskap.

gammal artikel flutit in i ett kapitel i en bok, har han blott undantagsvis upplyst härom.

²⁰ I vissa sammanhang (pp. 11-19, 23-25, 133f, 221-223, 327f, 421-426 i *Le partage des bénéfices*, 1966; *Actes de la recherche en sciences sociales*, n° 1, 1975, pp. 2f; n° 6, 1976, pp. 20f) förefaller det riskfritt att peka ut Bourdieu som författare till redaktionella texter även om hans signatur saknas (i min bibliografi anges att texterna är osignerade). I första upplagan 1965 av *Un art moyen* är några redaktionella notiser (pp. 141, 287) osignerade som i andra upplagan 1970 undertecknats "P. B.". Dylika problem rörande upphovsmannaskapet låter sig ibland hanteras tack vare att jag valt att i Bourdieus författarskap inkludera allt han skrivit tillsammans med medförfattare. Det är således inte nödvändigt att sortera ut det han åstadkommit på alldeles egen hand.

²¹ Först publicerad i en tysk version (pp. 82-106 i P. Bourdieu, *Sozialer Raum und »Klassen«*. *Leçon sur la leçon. Zwei Vorlesungen*, Suhrkamp, Frankfurt am Main, 1985) och därefter i en fransk version, utgiven från Collège de France (1 uppl. 1986, 2 rev. o. utv. uppl. 1989). En engelsk version finns på sidorna 199-218 i P. Bourdieu, *In Other Words*, Polity Press, Cambridge, 1990.

Motivering för avgränsningen

Valet att arbeta med Bourdieus samlade produktion kräver en motivering. Alternativa tillvägagångssätt hade varit att försöka avgränsa sociologiska texter från övriga, att välja en kärna av tunga centrala verk och tona ned betydelsen av preliminära eller tillfälliga texter, eller att välja ut ett delområde såsom de litteratursociologiska eller utbildningssociologiska undersökningarna eller kanske texterna från en viss period, låt säga ungdomsskrifterna eller det "mogna" författarskapet. Dessa vägar är knappast framkomliga. I stort sett allt Bourdieu låtit publicera genomsyras av ett anmärkningsvärt konsistent samhällsvetenskapligt intresse. Där finns knappast några texter som kan kallas icke-sociologiska.²² Eftersom vi är intresserade av den bourdieuska sociologins utveckling kan korta preliminära texter ur vårt perspektiv vara lika intressanta som de genomarbetade framställningarna.²³ Det vore, som torde framgå av det följande, vilseledande att spjälka loss exempelvis Bourdieus litteratur- eller utbildningssociologi från resten av författarskapet. Och, som vi också skall se, de tidiga texterna erbjuder nycklar till det "mogna" författarskapet och omvänt.

I textunderlaget inkluderas franskspråkiga intervjuer med Bourdieu (jämte de mer genomarbetade bland de intervjuer som enbart publicerats på tyska eller engelska), eftersom dessa som regel är informativa. I många fall är de granskade av Bourdieu själv innan de gått i tryck, och inte sällan har intervjuaren arbetat i Bourdieus närhet, till exempel som gästforskare vid Centre de sociologie européenne. Ändå bör intervjuerna givetvis användas med viss försiktighet. Jag undviker att luta mig mot enstaka intervjuuttalanden för vilka det inte gives stöd på annat håll i författarskapet.

Bourdies otryckta föreläsningar räknas inte till textunderlaget, med följande undantag. Föreläsningsserien *Cours de sociologie générale* vid Collège de France 1982-1986 är i skrivande stund både den mest utförliga och den mest

²² Att döma av de publicerade texterna hade Bourdieu tidigt en klar uppfattning om arten av sitt livsprojekt. Från tiden före åttiotalet har jag bara funnit två korta texter som kan rubriceras icke-sociologiska. Den första, "Tartuffe...", 1959, publicerad i en algerisk tidskrift, tillhörde den litteraturkritiska genren. Denna närmast existencialistiskt färgade analys av Molières rollfigur är ett udda inslag i Bourdieus författarskap. Den andra var en liten konstkritisk betraktelse, "L'image...", 1967, i katalogen till en utställning av Bernard Rancillacs målningar. Från åttiotalet finner vi tre texter som möjligen kan klassificeras som litteraturkritik, "La dernière instance", 1984, "Nécessiter", 1986, samt "He whose word is law", 1989, ägnade Franz Kafka, Francis Ponge respektive Virginia Woolf. Under åttiotalet redigerade Bourdieu dessutom den utbildningspolitiska programtexten *Propositions...*, 1985, och publicerade ytterligare ett antal inlägg i den samhällspolitiska debatten. Med de här nämnda undantagen är Bourdieus författarskap renodlat sociologiskt.

²³ För övrigt utgör de mer omfattande böcker som Bourdieu utgivit från och med 1970 (*La reproduction*, *La distinction*, *Le sens pratique*, *La noblesse d'État*) till stora delar sammanställningar av en mångfald arbeten vilka tidigare publicerats i mer anspråkslös form.

aktuella utläggningen av Bourdieus teoretiska positioner. Av det skälet behandlas de på samma sätt som hans publicerade texter. Föreläsningarna torde i sin ursprungliga form inte komma att publiceras inom överskådlig framtid.²⁴ Eftersom de inte bygger på utskrivna manuskript har jag använt egna och andras anteckningar och bandupptagningar.

Slutligen har jag inkluderat Bourdieus reflexioner över sin biografi och sitt arbete i en tre timmar lång radioutsändning, "Le bon plaisir de Pierre Bourdieu", i France Culture den 23 juni 1990.²⁵

Till sist en motivering till att jag valt att låta studiens corpus inkludera samtliga texter som Bourdieu skrivit i samarbete med andra. Med franska mått mätt har, särskilt under pionjäråren, forskningsmiljön kring Bourdieu i ovanlig grad varit kollektiv. Samtidigt är Bourdieu en dominerande forskarpersonlighet, som dels övat ett avsevärt inflytande på sina medarbetare och elever, särskilt vad gäller forskningsplanering och tolkning av resultaten, dels infogat deras resultat i sitt eget arbete. Av båda dessa skäl kan det i många fall vara motiverat att inkludera medarbetares och elevers insatser inom ramen för en "bourdieusk" sociologi. Texter där Bourdieu haft medförfattare behandlas för enkelhets skull på samma sätt som de verk han utgivit i eget namn. Det förefaller rimligt eftersom han, så långt jag kunnat bedöma saken, som regel haft ett avgörande inflytande över alla faser i texternas tillkomst.

Däremot inkluderas inte de texter som medarbetarna och eleverna publicerat i eget namn (trots att man, särskilt under de tidiga åren, även här ofta skönjer spår av Bourdieus penna). Jag kommer visserligen ibland att hänvisa till medarbetares och elevers arbeten, men blott för att illustrera metodiska principer som återfinns i Bourdieus eget författarskap och utan varje anspråk på fullständighet. Denna begränsning, framför allt dikterad av praktiska skäl, är egentligen inte önskvärd. Att bortse från medarbetarnas, lärjungarnas och efterföljarnas insatser innebär en deformation av den bourdieuska sociologin, på samma sätt som om en studie av den tidiga durkheimianismen skulle begränsas till mästarens egna skrifter.

²⁴ Bourdieu har sedan länge planerat en bokutgåva grundad på denna föreläsningsserie, antingen i koncentrat som en kortare, mer tesartad volym eller i mer fullständig form som flera materialrika volymer. Det manuskript som sedan några år är under arbete har dock ändrat karaktär och kretsar nu framför allt kring fältbegreppet, med Édouard Manets skola som det främsta analysobjektet. Utöver stoff från Collège de France-föreläsningarna ingår här material från det seminarium om artonhundratalets konst och litteratur som Bourdieu under många år ledde vid École normale supérieure, rue d'Ulm. Två texter som förefaller mer eller mindre direkt hämtade ur manuskriptet är *Les concepts...*, 1985, och "L'institutionnalisation...", 1987.

²⁵ Serien "Le bon plaisir" är ett slags kulturell motsvarighet till den svenska teve-serien "Här har du ditt liv", en form som gav Bourdieu anledning att tala om sig själv på ett sätt som han annars ogärna gör.

Ett etiskt motiv till avgränsningen

Michel Foucault, vars uppfattning om den intellektuelles uppgift var besläktad med Bourdieus, efterlämnade instruktioner om att oavslutade verk inte fick utges efter hans död. Gaston Bachelard, en av Foucaults och Bourdieus läromästare, lär ha uttryckt en önskan om att eftervärlden för att belysa hans tänkande måtte nöja sig med de texter han själv funnit skäl att publicera.²⁶

Den följande framställningen följer samma maxim. Utöver Bourdieus publicerade texter har jag haft tillgång till åtskilliga opublicerade manuskript och preliminära versioner av texter som senare utkommit av trycket, vilka jämte många samtal²⁷ med Bourdieu under hela åttiotalet givetvis haft betydelse för de tolkningar som här presenteras. Ändå har jag för att belägga tolkningarna i allt väsentligt valt att hänvisa till publicerade texter. Skälen är praktiska - en systematisk insamling av annat material vore, även med blygsamma krav på fullständighet, en gigantisk uppgift - men framför allt etiska. Den som behandlar en hädangången författare kan kanske utan större betänkligheter utnyttja utgivna manuskript och korrespondens. När det gäller denne i högsta grad verksamme författare bjuder hedern att jag håller mig till de texter han själv valt att offentliggöra.

Vidare: tolkningar som hänvisar till Bourdieus författarskap sådant det föreligger i tryck är mer tillgängliga för prövning och diskussion än de som grundas på muntliga informationer eller svåråtkomliga dokument. Och den inspiration som Bourdieus arbeten skänker åt samtidens och framtidens samhällsvetenskap torde, åtminstone utanför Frankrike, komma att utgå från de publicerade texterna. Det kan, slutligen, i någon mån vara ett vaccin mot personkult att avgränsa en corpus av texter som inte utan vidare identifieras med personen Bourdieu.

²⁶ Enligt muntlig information från Gaston Bachelards dotter Suzanne till Jacques Gagey, se dennes avhandling, 1969, p. 13. Suzanne Bachelard har nyligen bekräftat och preciserat uppgiften: kort före sin fars död erhöill hon stränga direktiv från honom att inte låta publicera några av hans texter som enbart varit avsedda att framföras muntligt. (S. Bachelard, 1988, p. 20)

²⁷ När jag utan källhänvisning i det följande någon gång använder uttryck i stil med "Bourdieu hävdar att" eller "Bourdieu gör gällande att", avser jag upplysningar från dessa samtal. Jag har behandlat dessa informationer med försiktighet och främst utnyttjat dem som komplement till tolkningar vilka kan stödjas på de publicerade skrifterna eller på annat sätt. Tilläggas bör kanske, att jag i samband med arbetet med den här studien avstått från att be Bourdieu tolka sina egna texter.

2.2 Ett förslag till periodisering

Bourdieu har arbetat kumulativt. Han har ständigt återvänt till gamla teman och gammalt material, skrivit om, kompletterat och nytolkat. Fortfarande idag gör han ofta bruk av erfarenheter och material från sina tidigaste undersökningar.²⁸ Därför är det svårt att åstadkomma en strikt periodisering av författarskapet. Förslaget nedan utgår från de tidpunkter när texterna publicerats (icke att förväxlas med forskningspraktikens, skrivandets eller receptionens kronologi).

Den uppräknig av titlar som fyller de närmaste sidorna kan förefalla petig. Här nämns (inom den nyss redovisade avgränsningen) samtliga Bourdieus publicerade texter för åren före 1975. Utförligheten syftar till att leda i bevis att den föreslagna periodiseringen är rimlig. En biavsikt är att underrätta läsaren om vilka texter jag räknar till "de tidiga texterna". Detta uttryck återkommer ofta i det följande kapitlet om framväxten av Bourdieus nyckelbegrepp.

Första perioden, 1958-1966: de tidiga empiriska studierna

Bourdies författarskap från denna tid präglades av empiriska studier, dels etnologiska undersökningar i Algeriet och Béarn, dels utbildnings- och kultursociologiska undersökningar i Frankrike.

Till de **tidiga etnologiska texterna** (1958-1965) räknar jag texterna om traditionella algeriska samhällen och deras kollisioner med den moderna kapitalistiska samhällsordningen: de två första upplagorna av *Sociologie de l'Algérie* (1958 och 1961); "Logique interne de la société algérienne originelle" (1959); "Le choc des civilisations" (1959); "Guerre et mutation sociale en Algérie" (1960); "Révolution dans la révolution" (1961); "De la guerre révolutionnaire à la révolution" (1962); "La hantise du chômage chez l'ouvrier algérien" (1962); "Les sous-prolétaires algériens" (1962); *Travail et travailleurs en Algérie* (1963); "La société traditionnelle" (1963); "The attitude of the Algerian peasant toward time" (1963); *Le déracinement* (1964); "Paysans déracinés" (1964); "The Sentiment of Honour in Kabyle Society" (1965).

Vidare hör studien av ungarlarna på den béarnesiska landsbygden hit, "Célibat et condition paysanne" (1962), samt ett utdrag därur (med smärre förändringar), "Les relations entre les sexes dans la société paysanne" (1962). Till de etnologiska texterna kan även räknas en intervju om

²⁸ Sålunda bygger åttiotalsarbetena om den franska högre utbildningen ("Épreuve scolaire...", 1981; *Homo academicus*, 1984; "Agrégation et ségrégation", 1987; "Variations et invariants", 1987; *La noblesse d'État*, 1989) på empiriskt material som började insamlas under sextiotalets första hälft.

landsbygdsbefolkningens relationer till utbildningssystemet och den legitima kulturen, "Comment la culture vient aux paysans" (1966), samt en artikel om de béarnesiska böndernas förhållande till fotograferande och fotografier, "Le paysan et la photographie" (1965).

Rubriceringen "etnologiska texter" väljer jag i brist på bättre. Visserligen gavs etnologiska metoder stort utrymme men Bourdieu använde dessutom, mest massivt i *Travail et travailleurs*, metoder som vanligen klassificeras som sociologiska. Det som förenar de nämnda texterna är snarare undersökningsobjekten. Med etnologi brukar man ibland avse studiet av avlägsna kulturer, och här studerade Bourdieu traditionella bondesamhällen i Algeriet eller Béarn och/eller relationen mellan dessa samhällen å ena sidan och den kapitalistiska ordningen, kolonialväldet eller den västerländska eller urbana kulturen å den andra.

Till de **tidiga utbildningssociologiska texterna** (1964-1966) kan vi räkna *Les étudiants et leurs études* (1964); första och andra upplagan av *Les héritiers* (1964 resp. 1966); tre uppsatser i *Rapport pédagogique et communication* (1965); "Communication et Culture" (i två nummer av *Norait*, 1965); "Pour une pédagogie rationnelle" (1966); "Une étude sociologique d'actualité : les étudiants en science" (1966); "La transmission de l'héritage culturel" (1966); "L'école conservatrice" (1966); samt ett orubricerat bidrag om "den jakobinska ideologin" i antologin *Démocratie et liberté* (1966).

Till de **tidiga kultursociologiska texterna** (1964-1966) hör redovisningar av två stora serier av undersökningar vid Centre de sociologie européenne, för det första studierna av fotograferandets praktiker: *Un art moyen* (1965), för det andra studierna av museibesökare: *L'amour de l'art* (1966). Två innehållsligt i stort sett identiska korta populära presentationer av resultaten från de sistnämnda studierna var "Les musées et leurs publics" (1964) och "Le musée et son public" (1965).

För fullständighetens skull bör tillfogas två (innehållsligt varandra överlappande) texter om nativitetens sociologi som, utan att kunna inrangeras i någon av dessa tre kategorier, bör räknas till Bourdieus tidiga empiriska studier: "La fécondité est-elle le résultat d'un calcul rationnel ?" (1964) samt "La fin d'un malthusianisme ?" (1966).

De texter som inte kan klassificeras som empiriska var fåtaliga. I en algerisk tidskrift publicerade Bourdieu 1959 ett litet försök i den litteraturkritiska genren, "Tartuffe ou le drame de la foi et de la mauvaise foi". I franska tidskrifter trycktes 1963 respektive 1964 två inlägg i dagsaktuella samhällsvetenskapliga problem. Det ena, rubricerat "Sociologues des mythologies et mythologies de sociologues", var en attack mot den nya specialiteten massmediasociologi (de

mest frekventa referenserna var E. Morin: *L'Esprit du Temps*, 1962, samt G. Cohen-Séat och P. Fougeyrollas, *L'action sur l'homme : Cinéma et Télévision*, 1961). I det andra, en orubricerad anmälan i den antropologiska tidskriften *l'Homme*, n° 3 1964, av Pierre Lévêques och Pierre Vidal-Naquets samma år utgivna *Clisthène l'Athénien*, formulerade Bourdieu ett positivt ställningstagande till den nya strukturalistiskt orienterade historiska antropologin. Dessutom publicerade han under 1966 några mer teoretiska texter som vi kan räkna in i nästa period, till vilken vi nu övergår.

Andra perioden, 1966-1974: teoretiska och syntetiska arbeten

Med tanke på Bourdieus utbildningsbakgrund och grundliga filosofiska skolning, liksom hans permanenta intresse för kunskaps- och vetenskapsfilosofiska problem, är det anmärkningsvärt att han så länge avhöll sig från att publicera renodlat "teoretiska" texter. I stället gjorde han, som vi sett, sina första stora insatser på den empiriska etnologins och sociologins domäner. Att så demonstrativt bryta med alla de förväntningar som då för tiden ställdes på en begåvad *normalien* och *agréé* i filosofi måste av lärarna, kamraterna och konkurrenterna ha uppfattats som en mysteriös frivillig nedklassning. Inte förrän under senare hälften av sextioalet började Bourdieu publicera mer uttalat "teoretiska" arbeten.

Av uppräknningen ovan framgår att Bourdieu före mitten av sextioalet blott publicerade två artiklar ("Sociologues...", 1963, och anmälan i *l'Homme*, 1964) som var "teoretiska" i bemärkelsen att de inte hade direkt samband med hans egen empiriska forskning. Från och med 1966 fram till mitten av sjuttioalet fick författarskapet en annan karaktär. Det dominerades av teoretiska och syntetiska arbeten, där han (i vissa fall med Jean-Claude Passeron som medförfattare) formulerar sin egen teori och begreppsapparat. Texterna kan förslagsvis grupperas som följer. Gränserna är flytande, och alternativa indelningsgrunder vore tänkbara.

Bourdieu utmejslade sitt fältbegrepp i uppsatserna "Champ intellectuel et projet créateur" (1966); "Champ du pouvoir, champ intellectuel et habitus de classe" (1971); "Une interprétation de la théorie de la religion selon Max Weber" (1971); "Genèse et structure du champ religieux" (1971); "Le marché des biens symboliques" (1971).

I ett efterord till sin översättning från år 1967 av Panofskys *Gothic Architecture and Scholasticism* gav Bourdieu den första utförliga formuleringen av sitt habitusbegrepp. Den i övrigt i stort sett oförändrade andra upplagan 1970 av *Un art moyen* innehöll en helt ny version av inledningen, vari habitusteorin

ånyo presenterades.

Nu publicerade Bourdieu också syntetiska eller teoretiska och generella analyser av utbildningssystemet: "La communication entre professeurs et étudiants" (1967); "La comparabilité des systèmes d'enseignement" (1967); "Systèmes d'enseignement et systèmes de pensée" (1967); "L'examen d'une illusion" (1968); "Le système des fonctions du système d'enseignement" (1969); "Système et innovation" (1969); *La reproduction* (1970); "L'excellence scolaire et les valeurs du système d'enseignement français" (1970), "Compte-rendu du groupe I" (1972). Förmodligen var det några av de mest tesartade av texterna från denna period, inte typiska i Bourdieus författarskap men mycket spridda i engelsk översättning, som i den anglosaxiska världen givit upphov till hans rykte som abstrakt teoretiker.²⁹

Några texter om sociala klasser och deras reproduktionsstrategier - med nära anknytning till de nyss nämnda utbildningssociologiska texterna - var "Condition de classe et position de classe" (1966); "Classes et classement" (1973); "Avenir de classe et causalité du probable" (1974); samt korta redaktionella texter i *Le partage des bénéfices* (1966) om förhållandet mellan sociologiska och i snävare mening ekonomiska analyser.

De konstsociologiska teoretiska texterna från perioden var: "Éléments d'une théorie sociologique de la perception artistique" (1968); "Sociologie de la perception esthétique" (1969); "Disposition esthétique et compétence artistique" (1971); samt "Les fractions de la classe dominante et les modes d'appropriation de l'oeuvre d'art" (1974). Även dessa texter anslöt nära till de utbildningssociologiska, genom att betona utbildningens betydelse för att befästa och forma förmågan att uppfatta och värdera konstskatterna.

En kort syntetisk framställning av erfarenheter från fotografiundersökningen var "Les paradoxes de l'automate" (1967). En syntetisk text om sambandet mellan förhållandet till kulturen och förhållandet till utbildning var "Différences et distinctions" (1966). Bourdieus kultursociologiska program gavs även komprimerade formuleringar i "The thinkable and the unthinkable" (1971), "Die Museumsconservatoren" (1972) samt "Haute couture et haute culture" (1974).

Nu publicerades även ett antal texter som avsåg att skänka sociologin en utarbetad epistemologisk förankring och att avtäckta den franska samhällsvetenskapens omedvetna filosofiska premisser: "Sociology and Philosophy in France since 1945" (1967); en lärobok i sociologins epistemologi, *Le métier de sociologue* (1968, reviderad och förkortad andra upplaga 1973);

²⁹ Några av texterna ("Éléments...", 1968; "Le système...", 1969; "Système et...", 1969; samt den första fjärdedelen av *La reproduction*, 1970) från dessa år är till och med disponerade som numrerade teser, underteser och underunderteser, ett synnerligen avvikande skrivsätt i jämförelse med både tidigare och senare perioder.

"Introduction à la sociologie" (1968); "Structuralism and Theory of Sociological Knowledge" (1968) samt en något utvidgad tyskspråkig version av samma text, "Strukturalismus und soziologische Wissenschaftstheorie" (1970); "La théorie" (1970).

Några inlägg i den aktuella samhällsvetenskapliga debatten var ett angrepp på Alain Touraines aktuella försök att grunda en "handlingssociologi" ("Une sociologie de l'action est-elle possible?", 1966) samt några attacker mot det gängse slaget av opinionsundersökningar, väljarundersökningar o. likn. ("L'opinion publique n'existe pas", i två nummer av *Norait*, 1971; "Les doxosophes", 1972).

Titeluppsatsen "Esquisse d'une théorie de la pratique" i volymen från 1972 var den första syntetiska framställningen av Bourdieus teori, med tonvikt vid kunskapsteorin.

De hittills uppräknade texterna från Bourdieus "andra" period kan klassificeras som syntetiska eller teoretiska. Klassificeringen kunde göras på annat sätt. Bourdieus sätt att arbeta, med ständigt återkommande teman som varieras, kompliceras och infogas i nya sammanhang, gör att texterna inte så lätt låter sig indelas i fack.

Samtidigt med de nämnda teoretiska eller syntetiska texterna publicerade Bourdieu även under denna "andra" period texter av jämförelsevis mer empirisk karaktär:

Utbildningssociologiska texter var "La défense du corps" (1971); "Reproduction culturelle et reproduction sociale" (1971) samt den reviderade engelskspråkiga versionen därav, "Cultural Reproduction and Social Reproduction" (1973); "Composition sociale de la population étudiante et chances d'accès à l'enseignement supérieur" (1972); "Les stratégies de reconversion. Les classes sociales et le système d'enseignement" (1973).

Bourdieu återvände också till material och teman från sina tidiga empiriska etnologiska undersökningar i Algeriet: "La maison kabyle ou le monde renversé" (1970); "Formes et degrés de la conscience du chômage dans l'Algérie coloniale" (1971). Hit hörde även de tre etnologiska studierna i *Esquisse* (1972), dvs. "Le sens de l'honneur" (en ny version av "The Sentiment...", 1965), "La maison ou le monde renversé" (en något reviderad version av "La maison kabyle...", 1970) och "La parenté comme représentation et comme volonté". I den tredje upplagan av *Sociologie de l'Algérie* (1970) infördes i slutet nya resonemang om de sociala klasserna i Algeriet. I "Les stratégies matrimoniales dans le système de reproduction" (1972) kompletterade Bourdieu med färskt material sina tio år gamla studier av giftermålsstrategier och ungtäcks villkor i Béarn.

Vidare publicerades 1969 en andra, kraftigt reviderad och utvidgad upplaga av *L'amour de l'art*; i den första upplagan hade i stort sett enbart materialet från studierna av de franska museibesökarna presenterats, i andra upplagan infördes (som den ändrade undertiteln anger) resultat från motsvarande empiriska undersökningar i ytterligare ett antal europeiska länder.

Om vi tillfogar en broschyr som presenterade forskningen vid Centre de sociologie européenne (*Current Research*, 1972) och ett litet stycke konstkritik ("L'image de l'image", 1967), är därmed samtliga texter från den "andra" perioden nämnda.

Den gräns vi här har dragit mellan teoretiska och syntetiska texter å ena sidan och empiriska å den andra är med nödvändighet tämligen godtycklig och under alla omständigheter oskarp. Även de senare innehåller generella överväganden, och omvänt presenteras åtskillig empirisk information i vissa av de "teoretiska" texterna, i synnerhet de utbildningssociologiska.

Med detta förbehåll menar jag ändå att vi i Bourdieus författarskap kan urskilja en andra period, som omspannar tiden från sextiotalets mitt till sjuttiotalets mitt och karaktäriseras av en tyngdpunktsförskjutning i riktning mot syntetiskt och teoretiskt arbete.

Tredje perioden, fr.o.m. 1975: skördetid

Den tredje perioden i Bourdieus författarskap kan förslagsvis dateras från och med 1975. Detta år grundar han tidskriften *Actes de la recherche en sciences sociales* och en rik produktion av teoretiskt reflekterade empiriska studier tar sin början. Från och med 1975 publicerade Bourdieu och hans medarbetare och lärjungar en ström av studier av en lång rad "sociala fält", liksom många omfattande utbildningssociologiska, vetenskapssociologiska och litteratursociologiska studier, och syntetiska arbeten om livsstilarnas och smakens rum och det sociala rummet. År 1976 publiceras "Anatomie du goût", den första studie som utnyttjade den statistiska korrespondensanalytiska teknik vilken sedan dess kommit till flitig användning i Bourdieus och hans medarbetares och lärjungarnas arbeten; sålunda är det nu som den bourdieuska sociologin berikas med det slag av statistiska analystekniker med rötter i Jean-Paul Bénécris pionjärarbeten från mitten av sextiotalet som kommit att betyda så mycket också för annan fransk samhällsvetenskap (se nedan kapitel V, avsnitt 4.2).

Perioden från och med 1975 är en skördetid, vilket innebär att åtskilligt av den forskning som nu redovisas härrör från tiden dessförinnan. Bourdieu och hans medarbetare återvänder ständigt till material från tidigare undersökningar.

Men om vi håller oss till Bourdieus författarskap sådant det konstitueras av hans publicerade texter, och dessutom beaktar ett mycket stort antal vägande arbeten av medarbetare och lärjungar, så markerar året 1975 inledningen till en ny period av utomordentlig produktivitet. Jag har ovan räknat upp samtliga titlar från de tidigare perioderna. För perioden från och med 1975 vore det knappast meningsfullt, läsaren hänvisas till bibliografin i slutet av boken. Låt mig här bara nämna bokutgåvorna: *La distinction*, 1979, och *La noblesse d'État*, 1989, syntetiska sammanställningar av de empiriska undersökningar av det franska samhället och elitskolesystemet som sedan sextiotalet bedrivits vid Centre de sociologie européenne; *Homo academicus*, 1984, en separat redovisning av de undersökningar som under samma tidrymd ägnats det parisiska akademiska konkurrensfältet; *Le sens pratique*, 1980, det arbete där Bourdieu ger den hittills mest ingående presentationen av sina teoretiska överväganden³⁰; *Algérie 60*, 1977, en syntetisk presentation av de resultat och erfarenheter som redovisades redan i det stora arbetet från 1963 om arbete och arbetare i Algeriet; installationsföreläsningen vid Collège de France, *Leçon inaugurale...*, 1982, samma år utgiven på Éditions de Minuit under titeln *Leçon sur la leçon*; *L'ontologie politique de Martin Heidegger*, 1988, en reviderad och utvidgad bokversion av uppsatsen med samma titel från 1975; samt *Questions de sociologie*, 1980, *Ce que parler veut dire*, 1982, *Choses dites*, 1987, *Satz und Gegensatz*, 1989, och *In Other Words*, 1990, fem samlingar uppsatser, intervjuer och föreläsningar som delvis redan publicerats i andra sammanhang.

Den bourdieuska sociologin är ett expansivt företag. Det ena området efter det andra har betats av. Vi kan lägga märke till att samtliga de områden inom sociologin som 1982 i samband med den av Maurice Godelier ledda officiella utvärderingen av fransk human- och samhällsvetenskap³¹ bedömdes som otillräckligt utvecklade inom sociologin, nämligen religions- och rättsociologin, centrala områden i början av seklet men försvagade sedan dess, samt den näst intill obefintliga stats-, parti- och fackföreningssociologin, tillhör de områden som Bourdieu inmutat på senare år.³²

³⁰ Tidigare versioner av detta Bourdieus teoretiska huvudarbete är "Esquisse d'une théorie de la pratique" i volymen med samma namn från 1972 samt den engelska versionen därav, *Outline of a Theory of Practice*, 1977. Som en fjärde version kan man betrakta den opublicerade föreläsningsserien *Cours de sociologie générale* vid Collège de France 1982-86.

³¹ M. Godelier, 1982, p. 37. Jfr i samma volym, p. 201, J.-C. Passerons bedömning av underutvecklade områden inom sociologin.

³² Se exempelvis religionssociologiska bidrag i nummer 44-45 1982 av *Actes de la recherche en sciences sociales* och rättsociologiska bidrag i numren 64, 1986 samt 76-77 och 78 1989. Bourdieus hittills mest vägande bidrag till statsociologin är *La noblesse d'État*, 1989. Även partipolitik och fackföreningar har behandlats i en rad nummer av *Actes de la recherche en sciences sociales*, t.ex. 36-37 och 38, 1981, samt 71-72 och 73, 1988.

Om den första perioden kan kallas empirisk (i betydelsen att Bourdieu framför allt presenterade och diskuterade egna empiriska undersökningar) och den andra syntetisk och teoretisk (såtillvida att han i högre grad ägnade sig åt mer generella överväganden, begreppsutveckling, ställningstaganden till teoretiska traditioner och till konkurrenterna), präglas den tredje, ännu inte avslutade perioden av en förening av teoretiskt och empiriskt arbete. Bourdieus begreppsapparat, metodiska principer och forskningstekniker är nu tillräckligt utmejslade för att kunna brukas i empiriska undersökningar på de mest skilda områden.

Vi kan avsluta dessa funderingar om periodiseringen av Bourdieus författarskap med att notera ytterligare en omsvängning, som möjligen i framtiden kan komma att framstå som inledningen till en fjärde period: under loppet av åttiotalet öppnade Bourdieu åter sin sociologi mot politiken. I de tidiga arbetena hade normativa eller politiska inslag inte varit sällsynta. Bourdieu redovisade sin uppfattning om den rätta vägen för den algeriska revolutionen, och han resonerade om möjligheter att bryta med den rådande franska utbildnings- och kulturpolitiken och det slags pedagogik som tjänade till att befästa de privilegierades privilegier. Under de år som följde, senare hälften av sextiotalet och hela sjuttioalet, bemödade han sig om att framstå som vetenskapsman och inget annat. Från och med början av åttiotalet avbröt Bourdieu denna långa politiska avhållsamhet. Vi skall återvända därtill i slutet av kapitel V.

3. OM RECEPTIONSVILLKOR

Det följande handlar om villkoren för Bourdieu-receptionen utanför Frankrikes gränser. Det är ingen genomförd receptionsstudie, en sådan vore ett ämne för en egen monografi. Jag nöjer mig med några noteringar om översättningar, några tankar om de allmänna villkoren för import av franskt tänkande till ett land som Sverige, samt till sist en punktstudie av Bourdieu-receptionen i USA.

3.1 Översättningar

I Norden fanns det fram emot slutet av sjuttioalet olika miljöer som använde Bourdieu på sitt eget sätt. Somliga konstvetare som strävade bort från disciplinens traditionella upptagenhet av epoker och stilar, verk och upphovsmän kunde luta sig mot Bourdieus och hans medarbetares studier av konstmuseernas publik och fotografiets sociala användningar.³³ Etnologer och andra tycks framför allt ha uppmärksammat ett par tidiga uppsatser som ingick i välbekanta engelskspråkiga socialantropologiska samlingsverk³⁴ samt den 1977 publicerade engelska version av *Esquisse d'une théorie de la pratique*. Pedagogerna och andra med intresse för utbildningsfrågor³⁵ fäste sig framför allt vid texter från

³³ De först publicerade svenska översättningarna av texter från Bourdieuskolan ingick i Sven Sandströms antologi *Konstsociologi*, CWK Gleerups, Lund 1970 (ett utdrag ur *L'amour de l'art*, 1966, samt Robert Castels och Dominique Schnappers kapitel om fotoklubbar i *Un art moyen*, 1965).

³⁴ "The attitude of the Algerian peasant toward time", 1963; "The Sentiment of Honour in Kabyle Society", 1965.

³⁵ Framför allt torde *La reproduction*, utgiven 1970 och sedan 1977 tillgänglig i engelsk översättning, ha präglat många pedagogers bild av Bourdieu. Den första mer grundliga utläggningen av bokens teser finns på sidorna 116-135 i Staf Callewaerts och Bengt-A. Nilssons stencilerade rapport *Samhället - skolan och skolans inre arbete*, 1974, utgiven från sociologiska institutionen i Lund (bokversion 1977, förlaget Lunds Bok och tidskrifts AB). Rapporten hade skrivits inom ramen för Callewaerts och Nilssons forskningsprojekt "Skolklassen som socialt system", som initierades i slutet av 1971 och utvecklades till den första mer omfattande delvis Bourdieusinspirerade empiriska studien i Norden. 1976 publicerades i Svante Lundbergs, Staffan Selanders och Ulf Öhlunds antologi *Jämlikhetsmyt och klassherravälde* (Cavefors, Lund) en version av Bourdieus uppsats "Reproduction culturelle et reproduction sociale", 1971. 1977 utkom Boel Berners, Staf Callewaerts och Henning Silberbrandts urval franska utbildningssociologiska texter, *Skola, ideologi och samhälle* (Wahlström & Widstrand, Stockholm, dansk version på Munksgaard), med utdrag (motsv. originalets pp. 134-152, 185, 230-253) ur *La reproduction*. Det sistnämnda urvalet

Bourdieu mest formalistiska period, det vill säga från åren kring 1970, vilket torde ha att göra med att Bourdieus utbildningssociologiska projekt uppfattades som en pendang till althusserianismen. Bland sociologer tycks det breda intresset för Bourdieu ha tagit fart först under åttiotalet³⁶, och av betydelse härvidlag var säkerligen de engelskspråkiga översättningarna av *La distinction* (kommenterat urval 1980 och fullständig översättning 1984). Under åttiotalet har ytterligare en del texter av Bourdieu och hans medarbetare överförts till svenska, danska och finska³⁷, och bredden i författarskapet är väl i dag något mer synlig från nordisk horisont.

I Förbundsrepubliken vann Bourdieu relativt tidigt, tack vare uppsatssamlingen *Zur Soziologie der symbolischen Formen*, Suhrkamp, Frankfurt am Main 1970, ett visst genomslag som kunskaps- och konstsociolog. I jämförelse med receptionen i andra länder tycks även fortsättningsvis Bourdieu i Tyskland i ovanlig grad ha uppfattats som en forskare som har mycket att tillföra kunskapssociologin, konstsociologin och litteratursociologin. 1971 och 1973 utkom två urvalsvolymer utbildningssociologiska texter, *Die Illusion der Chancengleichheit* och *Grundlagen einer Theorie der Symbolischen Gewalt*, med bl.a. längre utdrag ur *Les héritiers* och *La reproduction*, varmed

var försett med utförliga kommentarer av utgivarna, som 1979 på samma förlag utgav antologin *Utbildning och arbetsdelning* (även den i en dansk version på Munksgaard), innehållande bidrag av ett par av Bourdieus medarbetare och lärjungar.

³⁶ En tidig och insiktsfull uppsats var dock Boel Berners *Om kunskap som upptäckt och konstruktion* (1972, förkortad version i *Häften för kritiska studier*, nr 1 1973), som med hjälp av *Le métier de sociologue*, 1968, fäste uppmärksamheten vid den epistemologiska sidan av Bourdieus sociologi och jämförde denna med althusserianernas projekt.

³⁷ I *Nordisk Forum* nr 2 1983 publicerades en svensk översättning av "La grande illusion des intellectuels", 1980. I *Skeptron* 1 (utg. D. Broady och U.P. Lundgren), Symposion Bokförlag, Stockholm 1984, publicerades en svensk översättning av första delen (pp. 11-95) av *Ce que parler veut dire*, 1982. *Sociologian kysymyksiä*, Vastapaino, Jyväskylä, 1985, var en finsk översättning av *Question de sociologie*, 1980. I *Kultur och utbildning* (red. D. Broady), UHÄ/FoU-Skriftserie 1985:4, förekom en svensk översättning av "Le titre et le poste", 1975. I P. Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, Salamander, Stockholm 1986 fanns en översättning av "Le sens de l'honneur" (*Esquisse*, 1972, pp. 13-44, 60-64), ett utdrag (motsv. pp. 38-54) ur *Un art moyen*, 2. uppl 1970, en översättning av "Le couturier et sa griffe", 1975, en översättning av "La production de la croyance", 1975, samt ett utdrag (motsv. pp. 109-146, 189-199) ur *La distinction*, 1979. I *Kuvista sanoin* 3 (red. M. Lintunen), Suomen Valokuvataiteen Museon Säätiö, 1986, fanns i finsk översättning ett kapitel (motsv. pp. 107ff) ur *Un art Moyen*, 1965, samt en översättning av "Mais qui a créé les créateurs?", 1980. I *Kontext* 1989 publicerades en dansk översättning av "L'illusion biographique", 1986. Till finska översattes *Réponses à quelques objections*, 1987. I *Res Publica* nr 3 1985 publicerades en svensk översättning av "Le plaisir de savoir", 1984. I *Taide* nr 1 1987 publicerades en finsk översättning av några sidor ur "La production de la croyance", 1977. I *Théleme* nr 3-4 1990 publicerades en förkortad svensk översättning av "Sartre, l'invention de l'intellectuel libre", 1983. När detta skrivs är en svensk översättning av *Homo academicus*, 1984, samt en urvalsvolym med Bourdieus texter om de intellektuella under utgivning, båda på Symposion Bokförlag.

utbildningsforskarna hade fått "sin" Bourdieu. En tysk utgåva av *Esquisse d'une théorie de la pratique* (utökad med en version av "La société...", 1963) publicerades 1976 under rubriken *Entwurf einer Theorie der Praxis*. 1981 utkom *Eine illegitime Kunst* (övers. av *Un art moyen*, 1965) samt *Titel und Stelle*, en samling texter om social reproduktion och utbildningssociologiska problem. 1982 publicerades *Die feinen Unterschiede* (övers. av *La distinction*, 1979), 1985 *Sozialer Raum und »Klassen«*. *Leçon sur la leçon* (övers. av "Espace social...", 1984, och *Leçon inaugurale*, 1982), 1987 *Sozialer Sinn* (övers. av *Le sens pratique*, 1980) och 1988 *Homo academicus* (övers. av boken med samma franska titel från 1984, kompletterad med ett nytt förord och "Les catégories de l'entendement professoral", 1975). Förlaget var i samtliga fall Suhrkamp.

På italienska utkom 1971 en översättning av *Les héritiers* och samma år en liten volym med översättningar av de två uppsatserna "Sociologues des mythologies...", 1963 och *Sociologie et philosophie...*, 1966. År 1972 publicerades översättningar av tre större arbeten - *Un art moyen*, 1965, *L'amour de l'art*, 1966, och *La reproduction*, 1970 - och år 1976 en översättning av *Le métier de sociologue*, 1968. En volym från 1978 bestod av två uppsatser om intellektuella fält ("Champ du pouvoir...", 1971, samt "L'invention...", 1975). År 1983 publicerades den italienska översättningen av *La distinction*, 1979.

Åren 1965, 1967, 1976, 1977, 1979, 1982 och 1988 utkom översättningar till spanska av *Le déracinement*, 1964, *Les héritiers*, 1964, *Le métier de sociologue*, 1968, *La reproduction*, 1970, *Un art moyen*, 1965, *Ce que parler veut dire*, 1982, respektive *Choses dites*, 1987.

På portugisiska utgavs 1974 en större volym med en lång rad av Bourdieus uppsatser om de symboliska tillgångarnas ekonomi, habitus- och fältbegreppen m.m. År 1975 och 1979 publicerades översättningar av *La reproduction*, 1970, och *Algérie 60*, 1977. År 1983 utkom ytterligare en urvalsvolym, med utdrag ur bl.a. *Esquisse*, 1972, och "Anatomie du goût", 1976. År 1983 publicerades en översättning av *Questions de sociologie*, 1982. Samtliga dessa portugisiskspråkiga böcker publicerades i Brasilien.

På ungerska publicerades en stor urvalsvolym 1978, och på rumänska finns en ansenlig mängd av Bourdieus texter utgivna (att så kunde ske i Bukarest under Ceausescus regim vore värt ett eget sociologiskt studium).

Den första engelskspråkiga bokutgåvan var *The Algerians*, Beacon Press, Boston 1962, en översättning av andra upplagan av *Sociologie de l'Algérie*, 1961; sannolikt vände sig boken i första hand till en läsekrets som önskade fakta om Algeriet. Därefter dröjde det till 1977 innan *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge U.P.) och *Reproduction* (SAGE, London och Beverly Hills) utkom, den förra en version av *Esquisse...*, 1972 (dock hade bara en av de tre

empiriska etnologiska studierna tagits med, den om giftermålsstrategier), den senare en översättning av *La reproduction*, 1970. År 1979 utkom *Algeria 1960* (Cambridge U.P, Cambridge och Éditions de la Maison des sciences de l'homme, Paris), en översättning av *Algérie 60*, 1977, utökad med de två studier som utslutits i 1977 års engelska version av *Esquisse*, nämligen "La maison kabyle ou le monde renversé", 1970 och ytterligare en ny version av "The Sentiment of Honour in Kabyle Society", 1965. Samma år, 1979, publicerades *The inheritors* (The University of Chicago Press, Chicago och London), en översättning av *Les héritiers*, 1964, kompletterad med en förkortad version av "Classement, déclassement, reclassement", 1978. Sedan följer en rad översättningar utgivna av förlaget Polity Press i Cambridge: *Distinction*, 1984 (övers. av *La distinction*, 1979), *Homo Academicus*, 1988 (övers. av boken med samma namn från 1984, med i stor sett samma tillägg som den ovannämnda tyska översättningen och därtill en liten metodologisk not om korrespondensanalys), *Practical Sense*, 1990 (övers. av *Le sens pratique*, 1980), samt ytterligare några aviserade titlar.

Vidare har några av Bourdieus texter överförts till arabiska. Att åtskilligt föreligger i japansk översättning säger inte så mycket, japanerna översätter snart sagt alla uppburna moderna franska tänkare.

Jag har i fråga om språkområden utanför de nordiska länderna begränsat mig till att nämna bokutgåvorna. Därtill kommer ett otal översättningar i tidskrifter och samlingsverk, intervjuer etc.³⁸ Men redan uppgifterna ovan om publiceringsår m.m. illustrerar några nationella särdrag beträffande Bourdieu-receptionen:

I de nordiska länderna har Bourdieus arbeten haft mest inflytande i Sverige och i Finland. I Sverige kan vi särskilja två vågor av Bourdieuintroduktion. Den första generationen av introduktörer (Staf Callewaert, Boel Berner) lade under sjuttioalet tonvikten vid Bourdieus teori om social reproduktion och förelade sig uppgiften att relatera hans sociologi, i synnerhet utbildningssociologin, till strukturmarxismen. Den andra generationen (till vilken undertecknad hör) har varit mer intresserad av förbindelserna med andra traditioner och av frågan om hur Bourdieus och hans medarbetares metoder och begrepp kan brukas i empiriska undersökningar. I Finland var receptions villkoren annorlunda, på grund av att Bourdieu under sjuttioalet egentligen aldrig erhöi en ställning som utbildningsteoretisk portalfigur liknande den som kom honom till del i Sverige.

³⁸ Den som önskar mer detaljerade uppgifter om Bourdieuöversättningar till olika språk hänvisas till den senaste upplagan av Yvette Delsauts bibliografi (när detta skrivs är 2 uppl. 1989 den senaste). I *Sociological Theory*, vol. VII, no. 1, Spring 1989, pp. 56-59 har Loïc J.D. Wacquant med ledning av Delsauts bibliografi sammanställt en rikhaltig förteckning över Bourdieus franskspråkiga och engelskspråkiga publikationer.

Tack vare i synnerhet sociologen J.P. Roos' förmedling fick Bourdieus arbeten under åttiotalet en viss betydelse som inspirationskälla för den bredare kultursociologin i Finland, och hans redskap har prövats i en del empiriska undersökningar. Pedagogen Staf Callewaert har i sin verksamhet i Aalborg och senare i Köpenhamn fäst danskarnas uppmärksamhet vid Bourdieus betydelse, och i Norge har bland andra sociologerna Dag Østerberg och Per Otnes i Oslo och litteraturvetaren och mediasociologen Jostein Gripsrud i Bergen bidragit till att ge näring åt ett spirande Bourdieuintresse, men över lag har receptionen i Danmark och Norge varit svagare än den i Sverige eller Finland. I Tyskland har alltsedan tidigt sjuttioal Bourdieus kunskaps-, konst- och litteratursociologi betytt jämförelsevis mycket. Den italienska och i någon mån den spanska receptionen synes karaktäriseras av en jämförelsevis stor tonvikt vid den epistemologiska sidan av Bourdieus författarskap. Inom portugisiskt språkområde (framför allt i Brasilien) har Bourdieu-receptionen varit ganska mångsidig, och hans teori om maktfält har inspirerat en hel del forskning. I England och i synnerhet i USA tog Bourdieu-receptionen fart senare än i Tyskland, Italien eller Spanien, och hans sociologi uppfattades länge (i stort sett fram till mitten av åttiotalet) som ett teoribygge snarare än som ett empiriskt projekt.

Dessa anmärkningar om Bourdieu-receptionens nationella särdrag skall uppfattas som grova hypoteser. De bygger - möjligen med undantag för karaktäristiken av den anglosaxiska receptionen³⁹ - på ett sprött underlag:

³⁹ Om den nordamerikanska receptionen, se avsnittet 3.3 nedan. Resultaten av den lilla bibliometriska studie som där redovisas får för övrigt ett visst stöd av Loïc J.D. Wacquants noteringar om Bourdieu-receptionen i USA (Wacquant, 1989, pp. 26-32).

Den tidiga brittiska receptionen, före 1977, har behandlats av Derek Robbins (1989), som påtalar att Bourdieu först upptäcktes av antropologerna, varefter han under sjuttioalet kom att relateras till utbildningssociologin. Närmare bestämt skiljer Robbins mellan tre faser i Bourdieu-receptionen. Antropologerna var de första att uppmärksamma Bourdieu; två uppsatser om det traditionella algeriska samhället, "The attitude..." och "The Sentiment...", publicerades på engelska 1963 respektive 1965 och Bourdieu räknades in i den nya generation av antropologer som utmanade den dittills förhärskande funktionalismen. Nästa fas av receptionen inleddes med Bourdieus deltagande i brittiska sociologförbundets kongress i Durham i april 1970, inom ramen för sessionen om utbildningssociologi. Anförandena och diskussionerna under sessionen gav upphov till Michael Youngs antologi *Knowledge and Control. New Directions for the Sociology of Education* (1971), som blev mycket läst och bildade utgångspunkten för "the new sociology of education". Enligt Robbins bedömning präglades denna rörelse till att börja med, i början av sjuttioalet, av försök till ett "fenomenologiskt" uppror mot den funktionalism som behärskade utbildningssociologin. Den tredje fasen vill Robbins datera från omkring 1974 till 1977. Då hade "the new sociology of education" antagit mer marxistisk karaktär, och Bourdieu utnyttjades dels av marxisterna, som fäste sig vid hans analyser av klassherraväldet över skolan, dels av de utbildningssociologer som försökte medla mellan den tidigare funktionalistiska ortodoxin och de nyare strömningarna.

funderingar över översättningarnas rytm och inriktning, tämligen tillfälliga iakttagelser av hur Bourdieu figurerar i den samhällsvetenskapliga litteraturen, botaniserande i tidskrifter, samspråk med samhällsvetare från olika länder. Särskilt det sistnämnda slaget av informationskällor, nämligen sagesmän som i och för sig är välplacerade och välinformerade, är anmärkningsvärt opålitliga. Beroende på vem man frågar erhåller man de mest olikartade svar på frågan om vad Bourdieus sociologi betytt i ett visst land eller inom en viss disciplin - vilket givetvis beror på att svaren alltid i en eller annan mening har en polemisk laddning.

3.2 Importrestriktioner

Import av franska tankemästare är en vanskelig verksamhet. Det är som om jordytans krökning gjorde att blott toppen av pyramiderna syns från svensk utkikspunkt. De franska tänkare som i vårt land uppmärksammas utanför specialistkretsarna brukar vara de som antingen besätter positioner högst upp i de egentliga akademiska prestigehierarkierna eller är väl placerade i mer mondäna eller avantgardistiska parisiska intellektuella miljöer⁴⁰.

⁴⁰ Under de två senaste decennierna har avantgardefilosofins positioner funnits vid bl.a. Vincennes-universitetet (Paris VIII), grundat 1969 och inrymt i påvra lokaler i den norra förorten Saint-Denis. Där har Gilles Deleuze, Jean-François Lyotard och i början även Michel Foucault verkat. Var och en som besökt Deleuzes eller Loytards seminarier lägger märke till den stora andelen utländska studenter (inte minst japanska), en god indikator på föreläsarnas marginella position. Även Nanterres-universitetet (Paris X) har haft rykte som "vänsteruniversitet". Där undervisar bland andra Jean Baudrillard, med renommé utanför Frankrikes gränser och i den mer mondäna franska debatten, men utan större inflytande inom de akademiska fälten. Andra avantgardepositioner representeras av tidskriften *Le Nouvel Observateur*, som bar det huvudsakliga ansvaret för lanseringen av "les nouveaux philosophes" 1975-1977, eller Collège international de philosophie. Den sistnämnda organisationen, grundad 1983, erhöll en viss intellektuell prestige tack vare medverkan av främst Jacques Derrida och Félix Guattari, men lärarna och seminarieledarna har företrädesvis rekryterats bland kulturskribenter, gymnasielärare och andra som i de flesta fall inte alls är universitetsfilosofer. Derrida själv har ingen egen stol utan arbetar, liksom före honom Althusser, som *caiman* i filosofi vid École normale supérieure, rue d'Ulm.

Jag nämner inte dessa förhållanden för att raljera (det finns som bekant inget nödvändigt samband mellan framgång i det akademiska maktspellet och forskningens eller undervisningens kvalitet, och för somliga - Althusser som tackade nej till universitetspositioner är ett bekant exempel - har marginaliteten alls inte inneburit misslyckande eller förvisning utan utgjort ett ideal och en i vissa fall lyckosam strategi). Jag har bara med några i Norden välbekanta namn som exempel velat påminna om att en rad tänkare som i den svenska debatten figurerat som representanter för "fransk filosofi" eller "franskt tänkande" i största allmänhet i själva verket besätter marginella positioner i förhållande till universitetsfältet. Över huvud taget är det en i Norden utbredd vanföreställning att det franska universitetslivet över lag skulle vara välsignat med det slag av intellektuell briljans som karaktäriserar vissa hårt selekterade eliter. Det intellektuella

Under horisontlinjen hamnar allt det som möjliggjort dessa tankehjältars prestationer: traditionssammanhangen och aktuella styrkeförhållanden i den akademiska världen eller massmedievärlden, liksom själva den vetenskapliga forskningspraktiken, det mindre glamorösa vetenskapliga vardagsarbetet, forskningsmiljöerna med alla mindre namnkunniga medarbetare.

Efter andra världskriget har dessutom ett annat slag av importrestriktion haft sin betydelse. Det franska tankegodset har ofta förts över till USA, omformats där och så återexporterats till Europa. Detta fenomen har delvis att göra med de direkta relationerna mellan de franska och amerikanska intellektuella fälten.⁴¹ Ett antal franska tänkare (Koyré, Ricoeur, Foucault, Derrida m.fl.) har blivit stora namn i den bredare europeiska debatten först sedan de gjort succé i USA. I Sverige, där efterkrigstidens samhällsvetenskap varit så dominerad av utvecklingen i USA, har förhållandet att europeiska forskningstraditioner tagit omvägen över USA varit synnerligen påtagligt. I vissa fall har man mer eller mindre direkt övertagit den amerikanska receptionen⁴², i andra fall har de amerikanska tolkningsramarna gjort sig gällande på mer indirekt men inte mindre verksamt vis⁴³.

kapitalet är mer ojämnt fördelat i Frankrike än i Sverige, och när vissa, företrädesvis parisiska undervisnings- och forskningsmiljöer frambringar tänkare och verk som väcker utländska observatörers beundran och avund så sker det till priset av att andra områden dränerats på dylika tillgångar. Åtskilliga av de mest ansedda forskarna och lärarna är för övrigt verksamma vid institutioner som Collège de France och École des hautes études en sciences sociales, det vill säga utanför universitetet i egentlig mening.

⁴¹ Redan under femtiotalet för bl.a. unga franska samhällsvetare i stora skaror till USA för att lära känna de nya kvantitativa forskningsteknikerna. Tysklandsresorna, tidigare ett närmast obligatoriskt inslag i uppåtsträvande unga akademikers bildningsgång, började ersättas av sejourer vid amerikanska universitet. Dessutom har vissa betydande franska filosofer (Koyré, Girard, Ricoeur, Derrida) förlagt en god del av sin lärargärning dit, och Foucaults stora renommé utanför Frankrikes gränser torde ha grundlagts i USA, i och med föreläsningsturnéerna åren 1979-1981 till Berkeley, Stanford, Dartmouth och University of Southern California. Och i dag, när den amerikanska universitetsvärlden blivit en till synes omätlig marknad för franskt tänkande, påverkas hela det franska intellektuella livet av förhållandet att den som är marginellt placerad i förhållande till det franska universitetsfältet och kanske har svårt att finna sin bärgning i hemlandet erbjuds arbetstillfällen, en välvillig publik och betydande arvoden vid amerikanska universitet.

⁴² Som när Piagets författarskap filtrerats genom amerikansk utvecklingspsykologi, när fenomenologin importerats i form av Bergers och Luckmanns version av Schütz' version av Husserl, eller ibland hermeneutiken i form av Palmers version av Gadamer.

⁴³ Ett exempel: Det sena sextiotalets och sjuttiotalets "antipositivistiska" rörelse, som innebar en (åter)upptäckt av en rad europeiska traditioner, präglades i Sverige av *ressentiment*, för att använda Nietsches term för en situation när de reaktiva krafterna härskar över de aktiva (om detta tema hos Nietzsche, jfr fjärde kapitlet, pp. 127-168, av Deleuze, 1962): yngre upproriska samhällsvetare var så upptagna av att avgränsa sig från den empirism av amerikanskt märke som företrädades av de etablerade ämnesföreträdarna att de hade svårt att åstadkomma något eget. De definierade sina projekt i relation till "positivisternas" och lät sig därmed domineras av sina motståndare. Att den breda svenska positivismkritiken varit så

En konsekvens av dessa receptionsvillkor är att det franska tankegodet som har bäst utsikter att finna vägen till vårt land är det som låter sig förenas med tolkningsmallar av amerikansk proveniens. Transportsträckorna blir långa. Till saken hör också att den till omfånget blygsamma svenska intellektuella marknaden är så importberoende och därmed beroende av specialiserade utländska och inhemska förmedlare (bl.a. journalister och kulturskribenter som bygger sin rapportering om det franska intellektuella livet på *Magazine littéraire*, *Le Nouvel observateur* eller fredagsupplagan av *Le Monde*, den med bokanmälningarna - det är med andra ord fråga om populariseringar av populariseringar).

I vårt land finns få - på vissa områden inga - institutioner med rätt att utnämna inhemska mästertänkare (jag avser här konsekration i den intellektuella världen, till skillnad från universitetets interna utnämningsmekanismer och prestigehierarkier). Regeln är att de intellektuellt mest uppburna svenska skribenterna utmärker sig genom sin förmåga att hantera begrepp eller termer som lanserats av konsekrerade tänkare i Frankfurt, Paris eller Yale och i stort sett bara tillåts att variera metaforerna.⁴⁴

Allt bäddar för en reception som via kedjor av förmedlingar, filter och transformationer och ofta via nordamerikanska omvägar isolerar en liten skara parisiska tankehjältars bedrifter, medan de villkor som gjort deras tankar möjliga att tänka försvinner ur synfältet. Teorierna och begreppen torkar ihop till ord som skramlar runt på kultursidorna och i trebetygssuppsatserna.

Det är ett öde som drabbat flera franska tänkare ur Bourdieus generation. Jacques Derrida blev i den breda amerikanska offentligheten bekant som en "dekonstruktivist" som plockar sönder de västerländska tanketraditionerna för att komma åt deras outtalade metafysiska postulat. Detta är dock bara ena sidan av saken. I Frankrike tillhör Derrida dem som mest militant försvarat samma traditioners ställning. Han har tillhört initiativtagarna bakom kampanjerna till försvar för filosofins ställning i det franska utbildningsväsendet. I sin egenskap av lärare vid École normale supérieure, rue d'Ulm fungerar han verkligen som

besläktad med den amerikanska låter sig utan tvivel delvis förklaras av strukturlikheterna mellan de amerikanska och svenska samhällsvetenskapliga fälten; det vore således en förenkling att enbart skylla på direktimporten av de amerikanska antipositivisternas teman.

⁴⁴ Därför är det ovanligt att en svensk lyckas mynta en egen tung term eller formulera ett stort tema som ens i vårt eget land vinner erkännande i den bredare intellektuella diskussionen. Skribenter som inte begripit spelets regler och alltför påstridigt försöker lansera egna termer brukar möta tystnad eller dra löje över sig. Sådana konkurrensvillkor behövs i och för sig inte vara av ondo: åtminstone inom humanistiska och samhällsvetenskapliga fält händer det alltför ofta att strävan att mynta en egen formel bottnar i driften att bättra på poängen i citeringsligan, till nackdel för det kumulativa arbete som utvecklar forskningstraditionerna.

en lärare som överbringar de filosofiska traditionerna till en yngre generation. Han kan ägna sitt seminarium åt att närläsa en Platondialog rad för rad, utifrån förutsättningen att det funnits någon som hette Platon eller kanske till och med någon som hette Sokrates, att denne någon är det subjekt som talar i texten och som menar vad det säger. Ett annat exempel är Michel Serres, vars nomadiska tänkande och essäistiska arbeten skattas så högt av Nordens unga intellektuella avantgarde men som i Frankrike även tillhört kulturarvets tillskyndare, bland annat i egenskap av huvudredaktör för Fayards monumentala serie *Corpus des oeuvres de philosophie en langue française*.

År 1978, när franska filosofers skrivsätt började översvämma den tyska intellektuella marknaden, skrev Thomas Ziehe: "Det som här naturligtvis är fascinerande, men också irriterande, är dessa författares lätta, lekande, associativa hållning, deras tag-för-er-vad-ni-kan-använda-skrivande. Jag har ingen aning om hur Foucault eller Deleuze levt tidigare, men kan slå vad om att den yttersta grunden för deras skrivande är benhårda franska seminariebänkar och ett motsvarande askestvång." Som framgår av föregående kapitel hade Ziehe fog för sin förmodan. Han fortsatte: "Hos dem [Foucault, Deleuze med flera] synes mig lösligheten vara en tämligen sen produkt, medan många av oss vill vara sådana redan från början."⁴⁵ Samma fenomen som Ziehe började skönja i Tyskland har sedan kunnat iakttas i de nordiska länderna under hela åttiotalet: intellektuella pretendenter önskar dekonstruera filosofiska traditioner som representerar ett högst påtagligt institutionaliserat tvång i Paris men knappast i våra länder. Problemet är detsamma i den anglosaxiska världen. I företalet till den engelska översättningen av den bok som måhända mer än någon annan bidragit till de senaste decenniernas Nietzsche-entusiasmen, *Nietzsche et la philosophie*, påpekade Deleuze att England kanske är det land där Nietzsche blivit mest missförstådd, beroende på att de främsta måltavlorna för Nietzsches kritik, nämligen fransk rationalism och tysk dialektik, aldrig varit av central betydelse för engelskt tänkande. Engelsmännen hade haft tillgång till sin egen empiricism och pragmatism och "behövde inte ta omvägen över Nietzsches mycket speciella empiricism och en pragmatism som gick stick i stäv mot deras 'sunda förnuft'. Därför kunde Nietzsche i England blott påverka romanförfattare, poeter och dramatiker, ett praktiskt och känslomässigt inflytande snarare än filosofiskt, ett lyriskt snarare än teoretiskt."⁴⁶

Bourdieu och hans jämnåriga med likartad utbildningsbakgrund utvecklade sina projekt som uppgörelser med tunga filosofiska traditioner⁴⁷, eller om man

⁴⁵ Th. Ziehe, 1987, p. 51.

⁴⁶ G. Deleuze, 1983, p. IX.

⁴⁷ Deras attacker mot de filosofiska traditionerna har som nämnts samtidigt på olika vis varit ett slags försvar för traditionernas existens. Om inte annat har - som varje Bourdieuläsare

så vill med dominerande positioner inom filosofins fält. Det innebär att receptionen i ett land som Sverige, där det filosofiska fältet är synnerligen marginellt i den intellektuella och akademiska världen, med nödvändighet innefattar ett slags översättningsarbete.⁴⁸ Ett generellt problem, som gäller receptionen av alla samhällsvetenskapliga forskningstraditioner som inte är särskilt bekanta inom den amerikanska inflytandesfären, är att det är svårt att överskrida introduktionsgenren⁴⁹: när jag nu sitter här och fäster mina erfarenheter från arbetet med Bourdieus författarskap på papper, måste jag ständigt bjuda motstånd mot frestelsen att fylla sida upp och sida ner med referat och parafrafer (vilket jag helst vill undvika, den typen av introduktioner brukar som bekant fungera i stället för, snarare än som vägvisare till originallitteraturen). Det är inte lätt att finna fram till ett skrivsätt, en stil eller ton som utan att vara arrogant ändå tillåter mig att så snart som möjligt komma till skott och börja diskutera intressanta problem. Det är som om det svenska samhällsvetenskapliga fältet funnes närvarande i arbetsrummet, som stode bakom axeln en frestare som lockar mig bort från den smala vägen. Särskilt kännbart är tvånget att forma framställningen till mer eller mindre förtäckta polemiska utfall mot dominerande positioner inom svensk och nordamerikansk samhällsvetenskap. Att ge efter, att lovprisa Bourdieu och leta efter belägg för hur korkade andra är, det vill säga att göra just vad som förväntas av den som av fältet anvisats positionen "Bourdieuin introduktör", vore att försumma den

snart upptäcker - de filosofiska traditionerna varit oundgängliga arbetsredskap, ett outtömligt förråd av tankefigurer och retoriska grepp. Vi får inte glömma att alla franska tänkare ur Bourdieus generation och med hans utbildningsbakgrund började sina banor med tunga investeringar i den klassiska filosofin, i många fall i form av översättningar eller lärda kommentarer. Gilles Deleuze har skrivit om Hume, Nietzsche, Kant, Bergson, Spinoza, Guérault, Foucault, Leibniz och François Châtelet. Michel Serres' första stora arbete var en drygt åttahundra sidor stark monografi om Leibniz och matematiken (1968). Jacques Derridas år 1962 publicerade översättning av Husserls manuskript från 1936 om geometriens ursprung var ett klassiskt exempel på ett lärdomsprov: översättarens inledning var fyra gånger så lång som den översatta texten!

⁴⁸ Den generation vi här intresserar oss för, de som gick på École normale supérieure under fyrtioalet eller femtioalet, gjorde - om vi håller oss på ett ytterst allmänt plan - uppror mot bland annat det cartesiska arvet. Importen av deras tänkande till ett land som Sverige, utan stark institutionaliserad subjektfilosofisk tradition, blir problematisk. Om vi i vårt land önskar leta efter en dominerande vetenskapsteoretisk tradition med vissa cartesiska drag, bör vi nog först och främst uppmärksamma den amerikanska empirismen; där finner vi (oftast outtalade) motsvarigheter till det cartesiska postulatet om att subjekt och värld representerar radikalt åtskilda substanser, övertygelsen att världen är "given" och självklart och omedelbart tillgänglig för ett självtillräckligt och sammanhållet subjekt, tilltron till av objektet oavhängiga metodregler som garanti för visshet, etc.

⁴⁹ Ett anmärkningsvärt undantag som tidskriften *Kris*, vars redaktion under tio års tid gjort allt för att inte hamna i introduktörsfacket, brukar mycket riktigt uppfattats som ett esoteriskt organ.

uppgift jag förelagt mig. Det vore att mer än nödvändigt deformera objektet, Bourdieus författarskap och de traditioner han bygger på. Ett sätt att bjuda motstånd är att försöka begripa vad det innebär när vi utlänningar läser och använder ett författarskap som Bourdieu. Utan illusioner om att fältets tvång därmed skulle gå upp i rök som troll i solen tror jag ändå att en belysning av receptionsvillkoren i någon liten mån ökar utsikterna till en fruktbarande läsning av Bourdieus arbeten.

Receptionsstudier behandlar det mottagande som kommit ett verk eller ett författarskap till del. "Mottagandet" är ett undflyende forskningsobjekt. Ordet inbjuder till den verklighetsfrämmande föreställningen att vetenskapliga verk sprids ungefär som när vinden för frön till främmande jord. Skillnaden är att naturen inte lagt ned någon genetisk kod i vetenskapliga verk. Att ett verk eller författarskap uppmärksammas i ett annat land eller inom en annan disciplin innebär ofrånkomligen en översättning, en omtolkning och omvandling, att somligt tas bort och annat läggs till - ja, inte sällan har det som spirar upp ur den nya grogrunden föga gemensamt med originalet på den ursprungliga växtplatsen. För att förstå vad mottagandet innebär måste vi undersöka mottagarnas värld.

En samhällsvetare med intresse för textreceptionens problem har anledning att snegla åt den litteraturvetenskapliga receptionsforskningen. Här har den från och med sextioalet återuppväckta hermeneutiska traditionen varit riktningssgivande, i synnerhet Hans-Georg Gadamer's sätt att i *Wahrheit und Methode* handskas med ett framför allt från Husserl lånat horisontbegrepp. En horisont får vi, som i vardagsspråket, tänka oss som "den synkrets som omsluter och omfattar allt det som är skönjbart från en punkt"⁵⁰. För att på rätt sätt tillägna oss traditionen - Gadamer avsåg främst de stora västerländska litterära verken - måste vi ha förvärvat den rätta horisonten. Det ideala resultatet av en vällyckad läsning är enligt Gadamer en "horisontsammanmältning", nämligen sammansmältningen av läsarens egen "samtidshorisont" med "den historiska horisont" som traditionen erbjuder⁵¹, eller sammansmältningen av två "förståelsehorisonter", interpretens och textens⁵². Gadamer föreställde sig det ideala förhållandet till den litterära traditionen som ett samtal. Att läsa och förstå ett verk är att förstå den fråga som verket ställer till mig, eller snarare att rekonstruera den fråga som det skrivna ordet är ett svar på.⁵³ Det är min,

⁵⁰ H.G. Gadamer, 1972 [1960], p. 286.

⁵¹ *Op. cit.*, särsk. pp. 289f.

⁵² *Op. cit.*, p. 359.

⁵³ *Op. cit.*, p. 351.

interpretens, uppgift att utifrån min "frågehorisont"⁵⁴ rekonstruera denna fråga, som "icke i första hand är författares tankeupplevelse utan helt och hållet gäller själva textens mening"⁵⁵, en mening som överskrider det skrivna ordet⁵⁶.

Gadamer ville kort sagt ersätta den traditionella litteraturhistorien, historien om författarna och deras verk, med en litteraturläsningens, en litteraturtolkandets, en litteraturtillägnelsens historia, eller med hans eget ord: en verkningshistoria < Wirkungsgeschichte >.

Gadamers begrepp om verkningshistorien blev en utgångspunkt för den litteraturvetenskapliga receptionsforskning som från och med slutet av sextioalet anfördes av den så kallade Konstanz-skolan (Hans Robert Jauss) och som efter hand kom att närma sig samhällsvetenskapens domäner. Även den som inte accepterar alla hermeneutikens postulat har något att lära av Gadamer. En text innehåller alltid mer än författarens intentioner och olika läsare med olika förståelsehorisonter tillför texten olika mening - alltid mening som inte fanns där "från början". Så enkelt formulerad kan tanken låta trivial, men i många sammanhang - exempelvis i diskussioner som rör ett vetenskapligt författarskaps "genomslag" eller "påverkan" - cirkulerar än enklare (och mer verklighetsfrämmande) föreställningar. En gång i världen föreställde sig språkhistoriker och etnografer att språkliga och kulturella innovationer rätt och slätt "vandrar" från kultur till kultur. Ungefär så talas det fortfarande ibland om vetenskapliga verk, teorier, begrepp eller rön, som vore det fråga om något slags solitt gods som opåverkat forslas kors och tvärs över disciplin- och nationsgränserna. I själva verket lägger mottagarna sin egen mening i det de "tar emot". De använder, omgestaltar eller till och med nyskapar det, allt i enlighet med sin egen situations krav.

Inom samhällsvetenskapen har hermeneutiken ofta spelats ut mot kvantitativa metoder. Det kan därför möjligen förefalla paradoxalt att bibliometriska tekniker är väl ägnade att bryta med några av de illusioner som var föremål för Gadamers kritik: illusionen om "verket" som en sluten massiv substans med immanent givna egenskaper, illusionen att upphovsmannens intentioner sammanfaller med verkets mening. (För övrigt har kritiken av verketetiken varit ett centralt tema även bland de yngre filosofer och litterater, i den svenska kulturdebatten kallade "poststrukturalister" eller "postmodernister", som i andra avseenden upprest sig mot Gadamers hermeneutik och ytterst mot hela projektet att vaska fram mening ur texter.) Kvantitativa tekniker i stil med dem vi nu skall pröva är redskap som kan bidra till att underminera den spontana uppfattningen

⁵⁴ *Op. cit.*, pp. 286, 346ff, 352ff.

⁵⁵ *Op. cit.*, pp. 354f.

⁵⁶ *Op. cit.*, p. 352.

att receptionshistoria är historien om hur en given storhet - ett verk, ett författarskap, en författarintention - "tas emot". Som vi strax skall se, är den Bourdieu som figurerar inom det amerikanska sociologifältet är inte rätt och slätt en Bourdieu som "tagits emot", det är i viss mån en annan Bourdieu, en amerikansk Bourdieu.

Det är inte alldeles lätt att göra sig en rättvisande bild av receptionen av ett vetenskapligt författarskap. Vanligen brukar man studera ett snävt utsnitt av receptionen, kanske reaktionerna från några ledande forskare och forskningsmiljöer och anmälningarna i några högt rankade tidskrifter. Därvid förlorar man det stora kretsloppet ur sikte: receptionen i mindre prestigeladdade miljöer och tidskrifter, liksom alla de fall när författare nämns "i förbigående" och alla de mer eller mindre stereotypa hänvisningar som inte bygger på förstahandskännedom utan cirkulerar som ett slags växelmynt i referenslistorna och efter hand kommer att bestämma hur författarskapet tolkas och värderas. Det stora kretsloppet är av centralt intresse om vi vill veta hur ett författarskap faktiskt används.

Här kommer bibliometriska tekniker väl till pass. Sökningar i stora databaser kan ge information som knappast vore praktiskt åtkomlig på annat sätt. De iakttagelser om den anglosaxiska Bourdieu-receptionen som nu skall redovisas skall uppfattas som fingervisningar om samband som vore värda ett studium med mindre grova metoder. Fördelen med de redskap vilkas användning vi skall se prov på är att de skänker en första överblick över ett brett textmaterial. Så är exempelvis cociteringsanalyser användbara redskap i arbetet med att spåra upp relationer mellan positioner inom de vetenskapliga fälten. Vi skall här koncentrera oss på ett enda objekt, Bourdieu-receptionen i USA, men till verkligt stor nytta kan bibliometriska tekniker bli i komparativa undersökningar: jämförelser mellan receptionen av skilda författare, i skilda länder, inom skilda discipliner, under skilda perioder.

3.3 Bourdieu i USA⁵⁷

En genomförd sociologisk receptionsundersökning skulle förutsätta rejäla studier av de fält där mottagandet äger rum. Här har vi inga sådana ambitioner. I stället skall vi pröva en genväg, ett enkelt sätt att åtminstone teckna konturerna av Bourdieu-receptionen bland nordamerikanska sociologer. Med hjälp av

⁵⁷ Detta avsnitt är en reviderad version av Olle Perssons och min artikel "Bourdieu i USA" i *Sociologisk Forskning*, nr 4 1989. Bland annat har några diagram och tekniska upplysningar om undersökningsprocedurerna strukits.

bibliometriska tekniker⁵⁸ skall vi ur en av de stora samhällsvetenskapliga databaserna hämta grova svar på frågor som: När blev Bourdieus sociologi på allvar synlig inom de anglosaxiska samhällsvetenskapliga fälten? Kan den anglosaxiska receptionen behandlas i klump eller skiljer sig den brittiska från den nordamerikanska? Vilka av Bourdieus arbeten har anförts oftast, vid vilka tidpunkter, i vilka tidskrifter, inom vilka discipliner? I vilket "sällskap" hamnar han, det vill säga hur kombineras hänvisningar till Bourdieu med hänvisningar till andra författare?

För att finna svar på dessa frågor och därmed teckna en översiktlig bild av Bourdieu-receptionen inom särskilt det nordamerikanska sociologifältet genomförde jag i samarbete med Olle Persson, verksam vid Inforsk, Umeå universitet, i början av 1989 en serie sökningar i databasen Social Scisearch.

Även om grova kvantitativa tekniker som de bibliometriska knappast ensamma kan förklara någonting, hjälper de oss att få ögonen på förhållanden som vore värda att studeras mer närgånget med andra metoder. Bibliometriska tekniker skänker en första överblick över stora textmassor som knappast skulle kunna hanteras på annat sätt. De erbjuder därmed ett komplement till mer inträngande receptionsstudier som - eftersom materialet ofta är smalt, kanske ett urval recensioner och några tongivande tänkares reaktioner på ett författarskap - brukar bygga på mer eller mindre väl underbyggda förhandsantaganden om att vissa mottagare är viktigare än andra. Framför allt kan kvantitativa tekniker i stil med dem vi nu skall pröva erbjuda ledtrådar för ett studium av receptionens sociala betingelser: vilka är "mottagarna", hur är de mottagande fälten strukturerade (polariteteter, dominansförhållanden), hur har författarskapet faktiskt använts, inte bara "tagits emot"?

Databasen Social Scisearch⁵⁹ innehåller information om samhälls- och

⁵⁸ Med bibliometri avses ett kvantitativt studium av litteraturens sammansättning och förändring. Ett välbekant och ofta kritiserat bruk av bibliometriska tekniker är när man räknar antal publikationer eller referenser för att värdera en forskningsmiljö eller en forskares produktivitet, anseende och internationella genomslag. En annan användning är kartläggningar av bibliotekens bestånd och förvärv.

⁵⁹ Databasen Social Scisearch bygger på den tryckta bibliografin *Social Science Citation Index* (SSCI), som förtecknar artiklar ur cirka 1 500 samhälls- och beteendevetenskapliga tidskrifter. Dessutom tillförs databasen information om ytterligare artiklar av samhällsvetenskaplig relevans från *Science Citation Index* (SCI). Den uppdateras varannan vecka och är tillgänglig online, vilket är en förutsättning för undersökningar av det slag som här redovisas. Eftersom man experimenterar med många sökstrategier krävs en interaktiv förbindelse med databasen, det duger inte att "beställa en körning". För vetenskapssociologin öppnar den förbättrade kommunikationstekniken nya möjligheter till arbete i stora bibliografiska databaser. Visserligen är databaser i stil med Social Scisearch inte konstruerade med tanke på vetenskapssociologins behov. Deras primära ändamål är att sälja litteraturreferenser, ett förhållande som för vetenskapssociologen innebär ekonomiska fördelar: så länge man nöjer sig med att spåra kvantitativa samband i materialet och avstår

beteendevetenskapliga tidskriftsartiklar publicerade från och med 1972. Det är en bibliografisk databas. Den innehåller följaktligen inte själva artiklarna men väl annan information som kan användas i receptionsstudier.⁶⁰ Av särskilt intresse är de fullständiga listorna över de i artiklarna förekommande litteraturreferenserna. Som många andra stora online-databaser representerar den i alla avseenden en nordamerikansk utkikspunkt.⁶¹ Urvalet tidskrifter från icke-anglosaxiska länder är begränsat och de som trots allt finns med synes i många fall vara knutna till den anglosaxiska inflytandesfären. Eftersom vi här råkar vara intresserade av den anglosaxiska receptionen är denna begränsning ingen nackdel.

3.3.1 Bourdieu-referenser i hela databasen

De uppgifter som närmast skall presenteras gäller den information som databasen innehöll i februari 1989. Databasen innehåller sammantaget, det vill säga för hela perioden 1972-1988, drygt 2 200 artiklar där Bourdieus arbeten figurerar bland referenserna. Låt oss se hur dessa artiklar fördelar sig över åren och vilka av Bourdieus arbeten man hänvisat till.

Antalet artiklar som hänvisar till Bourdieu har ökat stadigt⁶² i stort sett varje år under hela perioden, mot slutet kan vi räkna till ungefär 200 årligen. Därav utgjorde inledningsvis de engelskspråkiga artiklarna en blygsam andel som stadigt vuxit och nu utgör lejonparten. Antalet artiklar från andra språkområden har varit jämförelsevis konstant genom åren.

En jämförelse mellan artiklar skrivna av nordamerikanska och brittiska författare⁶³ visar att den nyss konstaterade tillväxten av antalet engelskspråkiga

från att ladda ned de fullständiga referenserna är kostnaderna-relativt blygsamma.

⁶⁰ Social Scisearch ger besked om varje artikels rubrik och det språk den är skriven på, författarens namn och hemvist, tidskriftens namn, volym, publiceringsår och nummer, sidangivelse, tidskriftens ämnesområde samt slutligen (ofta i närmast stenografisk förkortning) en lista över samtliga i artikeln förekommande litteraturreferenser.

⁶¹ Anglosaxiska och i synnerhet nordamerikanska tidskrifter och skribenter dominerar stort i Social Scisearch. År 1985 bevakades 867 tidskrifter utgivna i USA; 242 från England, 49 från Västtyskland och 26 från Frankrike. Under perioden 1972-1988 svarade författare med hemvist i USA för 920 000 artiklar och författare från England, Skottland och Wales för drygt 170 000, medan västtyska och franska författare bidrog med 40 000 respektive 22 000 artiklar. Ställd inför sådana siffror har en europeisk anledning att bli upprörd när antalet citat i en eller annan amerikansk databas används som måttstock för bedömningen av en forskares eller en forskningsmiljö "internationella" genomslag.

⁶² Vi kan notera en något brantare stegring mellan åren 1978 och 1981, en viss nedgång mellan 1981 och 1982 och därefter en ny uppgång. Uppgifterna för de allra sista åren är osäkra eftersom de matas in i databasen med viss fördröjning.

⁶³ Den information vi har tillgång till gäller artikelförfattarnas adresser, som regel lärosäten;

artiklar kan skrivas på de förstnämndas konto. Antalet artiklar författade av nordamerikaner är nämligen ganska jämnt stigande från en mycket blygsam nivå vid sjuttioalets mitt fram till höga årliga siffror under senare hälften av åttiotalet. Antalet artiklar författade av briter stiger brant under året 1978 - förmodligen en följd av publiceringen året innan av en engelsk version av *Esquisse d'une théorie de la pratique* och en engelsk översättning av *La reproduction* - och når sin kulmen redan åren kring 1980 (härtill bidrog sannolikt även att den engelska tidskriften *Media, Culture and Society* 1980 lät publicera och kommentera några utdrag ur *La distinction*), varefter det årliga antalet minskar, för att mot slutet av åttiotalet åter närma sig samma nivå som i decenniets början.

Det tycks således som om Bourdieus stora genombrott skedde senare i USA än i England.

Förmodligen skulle ett närmare studium visa att det är förenklat att tala om den amerikanska Bourdieu-receptionen i singularis. Ett brett författarskap som detta inbjuder till olika läsarter och användningar. Ett intryck, som inte skall ledas i bevis här, är att amerikanska antropologer inledningsvis framför allt fäste sig vid Bourdieus algeriska studier i *Outline...*, 1977, samt den engelskspråkiga uppsatsen om det kabyliiska huset i samlingsverket *Honour and Shame*, 1970, att pedagoger och utbildningsforskare lärde känna honom som en av bidragsgivarna till Michael Youngs inflytelserika antologi *Knowledge and Control*, 1971, och som Jean-Claude Passerons parhäst vid författandet av *La reproduction*, samt att sociologer först mötte *Outline* och *Reproduction* men så småningom kom att betrakta *La distinction* som Bourdieus huvudarbete.

Vilka av Bourdieus arbeten förekommer oftast i referenslistorna? Framför allt arbeten som utkommit under sjuttioalets.⁶⁴ Särskilt märkbart är att de brittiska och i synnerhet de nordamerikanska författarna i mycket stor utsträckning hänvisar till arbeten som publicerats 1977, året för de två nyss nämnda engelskspråkiga utgåvorna *Outline* och *Reproduction*.

I hela databasen toppas listan över Bourdieus refererade arbeten av *La*

det är således fråga om "professionell" hemvist, inte nödvändigtvis nationalitet. Med brittiska författare avses här de med professionell hemvist i England, Skottland eller Wales, med nordamerikanska de med professionell hemvist i USA.

⁶⁴ Vi finner cirka 1 750 hänvisningar till arbeten från sjuttioalets, att jämföras med ett tiotal hänvisningar till arbeten från femtiotalet och närmare 400 hänvisningar vardera till arbeten från sextiotalet och åttiotalet. Dessa siffror och de som närmast följer skall uppfattas som indikationer. Det är omöjligt att ange exakta frekvenser eftersom titlarna och årtalen i databasen anges på mångahanda vis, inte sällan uppenbart felaktigt. Det spelar dock här mindre roll, eftersom syftet är att finna grova mått på hur referenserna till Bourdieus verk fördelar sig i olika avseenden.

*reproduction*⁶⁵ (i original eller översättning), följd av *Esquisse*⁶⁶ (den franska eller engelska versionen) och *La distinction*⁶⁷.

Social Scisearch kategoriserar tidskrifterna efter ämnesområden. Vi kan därmed erhålla en grov uppfattning om hur de artiklar, i allt drygt 2 200, som hänvisar till Bourdieu fördelar sig på olika slag av tidskrifter. De tidskrifter som klassificeras som sociologiska har innehållit bortåt 700 artiklar med referenser till Bourdieu. Motsvarande siffra för pedagogiska tidskrifter (dvs. kategorin "education and educational research") har varit ungefär 350, för antropologiska drygt 200 och för filosofiska cirka 35. Om vi sätter dessa siffror i relation till de olika kategoriernas omfattning i hela databasen⁶⁸ finner vi att artiklar som hänvisar till Bourdieu är överrepresenterade inom kategorin sociologiska tidskrifter.

Vi kan också inom varje tidskriftskategori för sig betrakta artiklarnas fördelning över tid. I de sociologiska tidskrifterna inträffade den stora ökningen av antalet artiklar som refererar till Bourdieu jämförelsevis sent, under senare hälften av åttiotalet (*La distinction* utgavs som nämnts i engelsk översättning år 1984). I de antropologiska tidskrifterna finner vi ungefär samma utveckling, dock med något års försprång; ett första maximum uppnås året 1980, vilket kan ha samband med att en engelsk version av *Esquisse* publicerats 1977. I de pedagogiska tidskrifterna skedde ett uppsving under ett par år kring 1980, förmodligen på grund av att *La reproduction* utkommit i engelsk översättning 1977, varefter intresset mattades men tog ny fart från mitten av 80-talet.

3.3.2 Bourdieu och hans sällskap i nordamerikansk sociologi

Som vi sett tycks det finnas skillnader mellan den brittiska och den nordamerikanska Bourdieu-receptionen och mellan sociologiska och övriga

⁶⁵ Vi finner för perioden 1975-1987 totalt bortåt 600 referenser till *La reproduction* (1970), varav cirka 200 till det franska originalet, ingen referens till den italienska översättningen från 1972, 5 till den portugisiska översättningen från 1975, 2 till den spanska översättningen från 1977 och minst 330 till den engelska översättningen från 1977.

⁶⁶ Drygt 130 referenser till den franska utgåvan, 26 till den tyska översättningen från 1976 och drygt 330 till den engelska versionen *Outline of a Theory of practice* från 1977, det vill säga sammantaget närmare 500 referenser.

⁶⁷ Drygt 160 referenser till de franska utgåvorna av *La distinction* (1979 och 1980), cirka 25 till den tyska översättningen (1982), ingen referens till den italienska översättningen (1983) och cirka 70 till den engelska översättningen (1984), vartill kommer 15 referenser till de utdrag ur *La distinction* som publicerades i *Media, Culture and Society* 1980. Vi är därmed uppe i cirka 250 referenser.

⁶⁸ Kategorin "sociologi" omfattar totalt drygt 74 000 artiklar, "pedagogik" nära 150 000, "antropologi" nära 50 000 och "filosofi" cirka 40 000. Kategoriseringen innebär vissa överlappningar, det finns tidskrifter som räknas till flera ämnesområden.

tidskrifter. Det är således motiverat att specialstudera en delmängd av de artiklar i Social Scisearch som innehåller referenser till Bourdieu, förslagsvis samtliga artiklar som utgör "genuine articles" (varmed recensioner, redaktionell text m.m. exkluderas), som publicerats i sociologiska tidskrifter och vars författare har sin professionella hemvist i USA.

Det är vid denna delmängd, sammantaget 113 artiklar, vi fortsättningsvis skall uppehålla oss. Sökningarna genomfördes i mars 1989.

Ungefär hälften av artiklarna har publicerats i *American Journal of Sociology*, *American Sociological Review*, *Social Problems*, *Sociology of Education* eller *Theory and Society*. I var och en av dessa tidskrifter finner vi minst tio som hänvisar till Bourdieu. Övriga artiklar är spridda i ett trettiofem andra sociologiska tidskrifter. Från sjuttiofem finns bara ett par per år, det stora antalet härrör från åttiotalet. De flitigaste artikelförfattarna (inklusive medförfattarskap) är Paul DiMaggio och Michael Useem med sex respektive fem artiklar.

Det i särklass oftast citerade arbetet av Bourdieu är *La reproduction* (47 referenser, med få undantag till den engelska översättningen), följt av *Outline of a Theory of Practice* (24 referenser, vartill bör läggas 2 referenser till den franska versionen *Esquisse*) och *La distinction* (5 referenser till det franska originalet och 15 till den engelska översättningen).

Tabell 1. Cociteringar

Cociterad författare	Antal hänvisningar		
Gouldner, A.W. (A.)	113	Marx, K.	25
Collins, R.	66	Blau, P. (P.M.)	24
DiMaggio, P.	53	Bernstein, B.	24
Weber, M.	52	Goffman, E.	23
Bowles, S.	38	Meyer, J. (J.W.)	23
Durkheim, É.	34	Coleman, J.S. (J.)	23
Parsons, T.	31	Berger, P.L. (P.)	20
Giddens, A.	29	Mills, C.W. (C.)	19
Merton, R.K. (R.)	28	Touraine, A.	19
Sewell, W.H. (W.)	27	Wright, E.O.	19
Habermas, J.	26	Useem, M.	19
Jencks, C.	25	Cicourel, A.V. (A.)	17
Karabel, J.	25		

En effektiv teknik för att åstadkomma en första överblick över de sammanhang i vilka Bourdieus författarskap placeras när det mottages av amerikanska artikelförfattare är studiet av cociteringar. Att två författare cociteras innebär att båda figurerar bland referenserna i en och samma artikel.

Tabell 1 upptar de författare som förutom Bourdieu oftast figurerar i artiklarnas referenslistor (en och samma artikel kan innehålla referenser till flera verk av en och samma författare). En sådan lista ger en första grov bild av det "sällskap" i vilket Bourdieu hamnat när han använts av amerikanska artikelförfattare. Själv citeringar är inkluderade.

Det tycks - föga förvånande - som om Bourdieu framför allt relaterats till pågående anglosaxiska och i synnerhet nordamerikanska diskussioner.

Visserligen förekommer även fransmän, men de franskspråkiga författare som består med flest referenser är de som haft betydelse i den nordamerikanska diskussionen. Bland de första tjugo namnen finns bara en fransman, Émile Durkheim (det mest frekvent citerade arbetet är den engelska översättningen av "Les formes élémentaires de la vie religieuse"). Längre ned på listan - ej återgiven i tabell 1 - finner vi fler namn: antropologen Claude Lévi-Strauss (17 referenser); filosoferna Louis Althusser (16), Jacques Derrida (11), Roland Barthes (10), Michel Foucault (10), André Gorz (9), Jean-Paul Sartre (7), Maurice Godelier (5), Henri Lefebvre (4), Gilles Deleuze (3) och Maurice Merleau-Ponty (2); sociologerna Alain Touraine (19), Raymond Boudon (12), Michel Crozier (8), Nicos Poulantzas (8), Jean Baudrillard (6), Serge Mallet (5), Christian Baudelot (4), Maurice Halbwachs (4), Daniel Bertaux (3), Philippe Besnard (3), François Bourricaud (3), Jacques Donzelot (3), Georges Friedmann (3), George Gurvitch (2) och Jean René Tréanton (2); psykologen Jean Piaget (5); mytforskaren Mircea Eliade (4); samt lingvisten Ferdinand de Saussure och litteratursociologerna Lucien Goldmann och Robert Escarpit med 2 referenser vardera.⁶⁹

⁶⁹ Dessa siffror skall inte övertolkas. Åtskilliga av referenserna förekommer i artiklar vars författare har franska förhållanden som specialitet, och få bland namnen representerar självklara referenspunkter. Ändå är det av intresse att notera vilka namn som förekommer ovanligt ofta och vilka som saknas. Vi kan här göra en iakttagelse som vore värd att prövas i mer omfattande undersökningar. De amerikanska författare som cociteras mest frekvent med Bourdieu är med få undantag sociologer. De engelska författarna är spridda på fler discipliner, men det rör sig fortfarande om samhällsvetenskapliga kärndiscipliner: sociologerna Anthony Giddens (29 referenser), William H. Sewell (27), Basil Bernstein (24) och Paul Willis (16), historikern E. P. Thompson (17), antropologen Mary Douglas (15) med flera. De franska författarna representerar, som framgår av uppräknningen ovan, ett bredare spektrum, med tyngdpunkt i filosofin (tillfogas bör, att flertalet av de nämnda franska sociologerna har en filosofisk skolning). Detta förhållande säger något om den franska filosofins starka ställning (och om dess renommé i USA), men illustrerar kanske också ett mer generellt fenomen. Inom sin egen kulturkrets är forskare förmodligen framför allt

Dessutom förekommer ett antal referenser till Bourdieus medarbetare och lärjungar. Till Luc Boltanski som försteförfattare finns 5 referenser, till Victor Karady och Sylvian Maresca 4 referenser vardera, till Claude Grignon, Louis Pinto och Michaël Pollack 2 referenser vardera, samt en referens vardera till Charles Suaud, Jean-Claude Chamboredon, Patrick Champagne, Christophe Charle, Monique de Saint Martin och Jean-Louis Fabiani. Det låter kanske inte så litet, men vid närmare påseende återfinns med ett par undantag samtliga dessa referenser i tre artiklar som berör specifika franska förhållanden⁷⁰.

Huvudintrycket är att nordamerikaner knappast uppfattat den bourdieuska sociologin som ett kollektivt företag.

I fråga om de tidiga durkheimianerna finns, utöver de 34 referenserna till mästaren själv jämte 4 referenser till Maurice Halbwachs och en referens till Lucien Lévy-Bruhl, inga alls till Marcel Mauss, François Simiand eller de övriga vilkas mantel Bourdieu kan sägas ha axlat.

Vad gäller företrädare för den franska historiska epistemologin finner vi referenser till Michel Foucault och Louis Althusser men ingen enda till de närmaste föregångarna Gaston Bachelard, Alexandre Koyré, Jean Cavaillès, Georges Canguilhem med flera, vilket möjligen illustrerar att den kunskapsteoretiska aspekten av Bourdieus författarskap inte tilldragit sig något större intresse. Till Ernst Cassirer finns två referenser.

Så långt om de franska referenserna. Samtida nordamerikanska sociologer är väl representerade. Listan toppas av Alvin Gouldner med 113 referenser (varav dock merparten återfinns i ett fåtal artiklar⁷¹), följd av Randall Collins med 66 referenser. Till dessa tongivande samtida amerikanska sociologer med teoretiska ambitioner sällar sig engelsmannen Anthony Giddens på åttonde plats med 29 referenser.

Att Paul DiMaggio är så högt placerad, på tredje plats med 53 referenser, förklaras delvis av att 20 av dessa är självreferenser. Michael Useems placering beror i än högre grad på antalet självreferenser (13).

Listan i tabell 1 innehåller åtskilliga amerikanska och engelska namn som haft

tvingade att förhålla sig till kolleger, konkurrenser och klassiker inom den egna disciplinen, kanske till och med inom den egna subdisciplinen. Ju längre bort man blickar, desto mer möjligt och legitimt är det att använda hänvisningar till representanter för andra, gärna mer ansedda, discipliner.

⁷⁰ Nämligen Lemerts artikel om fransk sociologi i *Theory and Society*, vol. 10, no. 5, 1981, Wacquants artikel om Bourdieu och analysen av franska bönder i *Australian and New Zealand Journal of Sociology*, vol. 23, no. 1, 1987 samt Lamonts diskussion av de sociala villkoren för Derridas succé i *American Journal of Sociology*, vol. 93, no. 3, 1987.

⁷¹ 93 av de 113 referenserna till Gouldner återfinns i fem artiklar (9 självreferenser i Gouldners egen artikel i *Theory and Society*, vol. 6, no. 2, 1978; 7, 7 och 34 referenser i tre artiklar som behandlar Gouldner i dennes egen tidskrift *Theory and Society*, vol. 11, no. 6, 1982; 36 referenser i en artikel om Gouldner i *Sociological Inquiry*, vol. 54, no. 3, 1984.

betydelse för utbildningsforskningen: Samuel Bowles på femte plats med 38 referenser (varav 25 till Bowles' och Gintis' *Schooling in Capitalist America*, 1976), William H. Sewell på tionde plats med 27 referenser, Christopher Jencks och Jerome Karabel på delad tolfteplats med 25 referenser, och på delad trettiondeplats Basil Bernstein och Peter M. Blau med 24 referenser vardera. Längre ned på listan (ej återgiven här) återfinns ytterligare en lång rad amerikaner som gjort sig bemärkta inom utbildningsforskningen, varav åtskilliga - Michael B. Katz (12 referenser), Martin Carnoy (9), Herbert Gintis (6) - hade betydelse för de strömningar som etiketterades "the new sociology of education". Den ende icke-anglosaxiske utbildningsforskare som begåvats med ett nämnvärt antal referenser är Bourdieus rival Raymond Boudon (12).

Några av de tyska och franska ursociologerna återfinns högt upp på listan: Max Weber på fjärde plats med 52 referenser och Durkheim på sjätte plats med 34 referenser. Längre ned finner vi Marx (25 referenser) och Simmel (12). Bland amerikanska klassiker finner vi Parsons på sjunde plats (31 referenser), Merton på nionde plats (28) och längre ned på listan C. Wright Mills (19), Thorstein Veblen (15), George Herbert Mead (13) och Pitirim Sorokin (11).

Studiet av cociteringar, det vill säga Bourdieus "sällskap" i referenslistorna, ger således några indikationer på hur han placerats i förhållande till positioner inom det nordamerikanska sociologifältet. Cociteringstekniken kan varieras, exempelvis genom olika slag av viktningsförfaranden. I tabell 1 hamnar Karl Marx och Jerome Karabel på samma nivå. Eftersom databasen innehåller niotusen större artiklar som hänvisar till Marx och några hundra som hänvisar till Karabel kan vi säga att den sistnämndes författarskap i en eller annan mening är "hårdare knutet" till Bourdieus. Denna knytning behöver inte innebära något kausalsamband eller ens att författarskapen som sådana har särskilt mycket med varandra att göra. "Bourdieu-anknytningen" indikerar bara att det inom det nordamerikanska sociologifältet existerar förbindelser mellan bilden av Karabel och bilden av Bourdieu eller mellan de symboliska användningarna av de två författarskapen.

I tabell 2 anges för varje författarnamn det antal artiklar (av typen "genuine articles") i hela databasen som hänvisar till författaren i fråga. I nästa kolumn anges den delmängd av dessa artiklar som även hänvisar till Bourdieu och som är skrivna av amerikaner och publicerade i sociologiska tidskrifter. Denna kolumn representerar således de 113 artiklar som vi nyss uppehöll oss vid. Genom att dividera det förstnämnda talet med det sistnämnda erhåller vi så i sista kolumnen ett mått på "Bourdieu-anknytning". Uppgifterna är hämtade online i mars 1989.

Tabell 2 skall läsas så här: I databasen finns 140 artiklar som hänvisar till

Tabell 2. Antal artiklar som hänvisar till resp. författare

	I samtliga tidskrifter	Därav artiklar i sociologiska tidskrifter, skrivna av amerikaner och hänvisande till Bourdieu	"Bourdieu- anknytning" (procent)
DiMaggio, P.	140	27	19,3
Griffin, L.J.	100	8	8,0
Karabel, J.	274	19	6,9
Collins, R.	838	38	4,5
Baltzell, E.D.	156	6	3,8
Useem, M.	254	9	3,5
Willis, P.E. (P.)	453	12	2,6
Kerckhoff, A.C. (A.)	491	10	2,0
Parkin, F.	640	13	2,0
Domhoff, G.W.	369	7	1,9
Touraine, A.	650	12	1,8
Alexander, K.L. (K.)	498	9	1,8
Wright, E.O.	756	13	1,7
Berg, I.	616	10	1,6
Mehan, H.	435	7	1,6
Bowles, S.	1739	27	1,5
Veblen, T.	937	14	1,5
Rist, R.C.	478	7	1,5
Giddens, A.	1570	20	1,3
Sewell, W.H. (W.)	1189	15	1,3
Meyer, J.W. (J.)	1275	16	1,3
Peterson, R.A. (R.)	640	8	1,2
Cicourel, A.V. (A.)	1131	13	1,1
Althusser, L.	1155	13	1,1
Treiman, D.J. (D.)	813	9	1,1
Barthes, R.	723	8	1,1
Bernstein, B.	1662	18	1,1
Bendix, R.	1212	13	1,1
Boudon, R.	653	7	1,1
Sorokin, P.A. (P.)	946	10	1,1

Paul DiMaggio, bland vilka 27 (19,3 procent) är skrivna av amerikaner, publicerade i sociologiska tidskrifter och innehållande hänvisningar till Bourdieu. Vi har enbart tagit med de namn som uppvisar den starkaste "Bourdieu-anknytning" (över 1 procent).

Listan toppas av DiMaggio, Griffin, Karabel och Collins. Dessa namn förefaller med andra ord vara hårdast knutna till sammanhang inom det amerikanska sociologifältet där referenser till Bourdieu varit vanliga.

Högst placerad bland amerikanska klassiker är Veblen med 1,5 procent, att jämföras med blott en tredjedels procent vardera för Parsons och Merton. Den europeiska sociologins klassiker hamnar längre ned på listan: bland samtliga artiklar som hänvisar till Weber, Simmel och Durkheim återfinns i alla tre fallen blott en halv procent i vår delmängd. Marx är mycket lågt placerad (0,1 procent).

Bland med Bourdieu samtida franska forskare uppvisar Touraine den starkaste "Bourdieu-anknytningen", 1,8 procent, följd av Althusser, Barthes och Boudon, alla strax över 1 procent. Derrida, Foucault och Lévi-Strauss kommer längre ned på listan med 0,7, 0,4 respektive 0,3 procent.

3.3.3 Ett cociteringsrum

Låt oss till sist konstruera ett mer omfattande cociteringsrum. Hittills har vi uppehållit oss vid frågan om hur ofta referenser till Bourdieu förekommer i par med referenser till andra författare. Nu skall vi ta hänsyn till samtliga cociteringsrelationer mellan ett urval författare. Vi väljer de tjugo författare som förekommer i de flesta bland våra 113 artiklar. Matrisen i tabell 3 skall läsas så att 38 av artiklarna innehåller referenser till både Bourdieu och Randall Collins, 19 av artiklarna innehåller referenser till både Randall Collins och Max Weber etc.

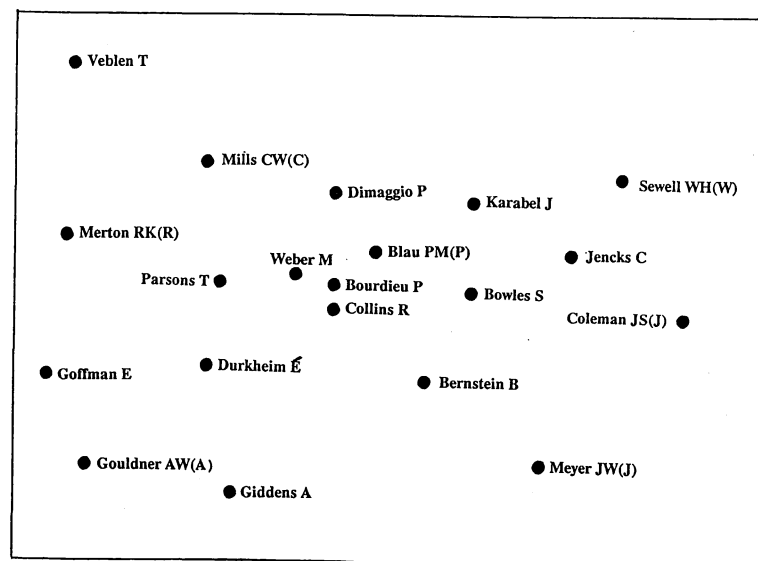
Det är svårt att få en överblick över en matris av det slag som återges i tabell 3. Därför kan det vara behändigt att konstruera ett tvådimensionellt rum, där avståndet mellan två författare är ett mått på hur ofta de förekommer tillsammans. Diagrammet härintill är konstruerat med hjälp av ett MDS-program som låter avvikelserna från en tänkt slumpmässig fördelning representeras av avstånd. Författare som ofta förekommer som referenser i samma artikel är placerade nära varandra.

Mest påfallande är att östra halvan av rummet tycks representera ett eget subfält. Här återfinns namn som samtliga haft betydelse för de senaste decenniernas anglosaxiska utbildningsforskning och utbildningsdebatt: Peter M. Blau, Samuel Bowles, Basil Bernstein, James Coleman, Christopher Jencks,

Tabell 3. Cociteringsmatris

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
1 Bourdieu, P.																			
2 Collins, R.	38																		
3 Weber, M.	32	19																	
4 DiMaggio, P.	27	13	10																
5 Bowles, S.	27	12	7	8															
6 Parsons, T.	22	10	12	7	4														
7 Blau, P.M. (P.)	21	10	12	6	7	7													
8 Giddens, A.	20	8	6	3	4	9	3												
9 Karabel, J.	19	11	9	7	11	3	5	3											
10 Durkheim, É	19	9	9	3	4	7	6	5	2										
11 Bernstein, B.	18	10	5	8	8	3	4	3	5	4									
12 Jencks, C.	18	11	8	7	10	3	5	1	9	1	5								
13 Gouldner, A W (A)	18	9	6	2	2	5	2	7	2	4	5	1							
14 Merton, R.K. (R.)	18	6	5	3	3	8	5	3	2	6	3	1	5						
15 Meyer, J.W. (J.)	16	7	4	2	7	4	4	3	4	2	5	4	2	3					
16 Mills, C.W. (C.)	16	9	10	5	4	6	5	2	5	3	3	2	5	5	1				
17 Goffman, E.	16	11	8	6	1	4	4	4	2	5	2	2	6	3	3	3			
18 Sewell, W.H. (W.)	15	7	8	4	6	2	7	1	6	2	4	8	0	0	5	1	3		
19 Coleman, J.S. (J.)	15	6	3	4	10	4	3	2	5	3	4	7	0	1	3	0	1	5	
20 Veblen, T.	14	6	4	9	2	4	4	1	3	5	3	0	3	5	1	3	2	0	0

Diagram. Cociteringsrum

Jerome Karabel, William H. Sewell och John W. Meyer.

I centrum finner vi dels de europeiska klassikerna Max Weber och Durkheim, dels de nutida amerikanska sociologerna Randall Collins och Paul DiMaggio. De två amerikanerna har skrivit en hel del om Bourdieu, och den sistnämndes konstsociologiska analyser är starkt Bourdieuinspirerade.

I diagrammets nordvästra del återfinner vi några av den amerikanska sociologins klassiker: Talcott Parsons, Robert K. Merton, C. Wright Mills, Thorstein Veblen.

I det sydvästra hörnet samlas samtida tongivande heterodoxa anglosaxiska sociologer vars arbete på olika sätt kan sättas i förbindelse med Bourdieus: Alvin Gouldner, Anthony Giddens och Erving Goffman.

Ett diagram som detta bör givetvis tolkas med stor försiktighet. Redan den tvådimensionella representationen innebär en deformerad bild av den väv av cociteringsrelationer som återfinns i tabell 3 (vi har även experimenterat med tredimensionella rum, som dock inte var till någon större hjälp vid tolkningen). Dessutom måste givetvis kvantitativa samband av detta slag kompletteras med annan information. Men vi kan formulera några hypoteser som vore värda att prövas med hjälp av ett rikare material.

Först och främst: ett studium av Bourdieu-receptionen inom det nordamerikanska sociologifältet bör förmodligen ta hänsyn till att den utbildningssociologiska diskussionen i någon mån försiggått isolerad från den övriga sociologiska diskussionen - eller med ett mindre värdeladdat ordval: utbildningssociologin besitter en viss grad av autonomi. Åtminstone tyder tudelningen av rummet i diagrammet på att utbildningssociologin måhända bör underkastas en separat analys, som ett delvis autonomt delfält (motsvarande östra hälften av diagrammet).

Vidare kanske studiet av receptionen inom det vidare sociologifältet (motsvarande diagrammets västra hälft) bör ta hänsyn till två slag av diskussionssammanhang. För det första kunde det vara fruktbart att relatera Bourdieu-receptionen till striderna om arvet från sociologins klassiker. Här antyder diagrammet att det möjligen kan existera ett system av positioner: investeringar i sätt att förhålla sig till Weber och Durkheim, till Parsons och Merton, samt till de ur ett amerikanskt perspektiv mer heterodoxa Mills och Veblen. För det andra antyder placeringen av Giddens, Gouldner och Goffman i sydvästra hörnet att hänvisningar till Bourdieu kan ha tjänat som vapen i de strider som utlösts av de senaste decenniernas tongivande anglosaxiska utmaningar mot den dittills förhärskande amerikanska empiristiska sociologin.

3.4 Bourdieu som "teoretiker"

Även om det här redovisade materialet är magert ger det anledning till några reflexioner och hypoteser om den anglosaxiska och i synnerhet den nordamerikanska Bourdieu-receptionen.

Mest påfallande är kanske att den empiriska grunden för Bourdieus sociologi av allt att döma hamnat i skymundan. Sextiotalets empiriska pionjärbeten anföras sällan. Att den bourdieuska sociologin, särskilt om alla medarbetares och lärjungarnas insatser inkluderas, utgör ett synnerligen omfattande och mångsidigt empiriskt företag märks knappast i den amerikanska receptionen.

Språkbarriären har förstås spelat in, i kombination med förhållandet att det kanske ligger närmare till hands att översätta teoretiska och syntetiska arbeten. I vår delmängd, artiklar författade av amerikaner och publicerade i sociologiska tidskrifter, gällde de flesta referenserna *La reproduction*, ungefär hälften så många *Outline of a Theory of Practice* och ytterligare något färre *La distinction*, tre syntetiska arbeten som vart och ett bygger på ett antal empiriska studier.

Att språkbarriären och översättningarnas rytm inte är hela förklaringen till att den empiriska sidan av Bourdieus författarskap varit mindre synlig från nordamerikansk horisont framgår av en jämförelse mellan referenserna till Bourdieus och Passerons två utbildningssociologiska arbeten *Les héritiers* (1964) och *La reproduction* (1970). Båda böckerna är sedan slutet av sjuttioalet tillgängliga i engelsk översättning (1979 respektive 1977). I Frankrike lade den förstnämnda grunden till Bourdieus ryktbarhet och fick avsevärd betydelse inom det sena sextiotalets radikala studentrörelse. I USA tycks i stället *La reproduction* - som på grund av den första fjärdedelens axiomatiska framställning kan betraktas som det minst empiriska arbetet i Bourdieus författarskap - ha varit den bok som mer än någon annan präglat bilden av Bourdieu. I vårt material (de 113 artiklarna) förekommer *La reproduction* (originalet eller översättningen) i 47 av artiklarna, att jämföras med 11 artiklar som hänvisar till *Les héritiers* eller den engelska översättningen *The Inheritors*.

En bidragande orsak till denna reception, som renodlade den "teoretiska" eller snarare abstrakta eller formalistiska sidan av Bourdieus sociologi - minst av allt representativ för hans (och inte heller för Passerons) författarskap i dess helhet - torde ha varit att utgivningen av de första engelskspråkiga Bourdieu-utgåvorna sammanföll med den tidpunkt då den i USA jämförelsevis senkomna importen av althusserianismen kulminerade. Bourdieu, som för egen del hade föga till övers för "materialister utan material" och på hemmaplan sedan sextioalet befunnit sig i krig med de franska strukturmarxisterna, framstod för en anglosaxisk publik som en teoribyggare som formulerar generella teser om skolan som sorteringsverk. Därmed kunde han inlemmas i samtida strömningar

som "the new sociology of education" och spelas ut mot den empirism och de samhällsingenjörssambitioner som dithills dominerat efterkrigstidens amerikanska sociologi. Konsekvensen var inte bara att Bourdieus och hans medarbetares empiriska insatser försvann ur sikte. Hans "teori" är av den naturen att dess egenart lätt går förlorad om begreppen rycks loss ur den forskningspraktik i vilken de utvecklats. Tilläggas bör, att det i våra 113 artiklar bara finns en enda referens till *Le sens pratique* (1980), som kan betraktas som Bourdieus hittills mest betydande teoretiska (eller åtminstone kunskapsteoretiska) arbete.

Under den period då Bourdieu introducerades i USA fortgick dessutom fortfarande, i positivismkritikens spår, en annan strid, den mellan företrädare för kvantitativ och kvalitativ metod eller makro- och mikroperspektiv. Hänvisningar till Bourdieu tycks ofta ha använts som vapen i kampen mot den kvantitativa makrosociologin. Hans namn har förknippats med samtidens tongivande "kvalitativa" läger, som Cicourel och Garfinkels etnometodologi och Goffmans mikrosociologi samt den från England importerade *cultural studies*-strömningen. I listan över författare som förekommer i samma referenslistor som Bourdieu återfinns Goffman med 23 referenser och Cicourel och Garfinkel med 17 referenser vardera. Till Paul Willis finns 16 referenser (de flesta till *Learning to labour*, publicerad samma år som de två första engelskspråkiga Bourdieu-utgåvorna), och till E. P. Thompson och Raymond Williams, som brukar betraktas som "Birminghamskolans" fäder, finns 17 respektive 13 referenser. En detalj av intresse i sammanhanget är att den amerikanska klassiker som är i särklass tätast knuten till Bourdieu är Thorstein Veblen (med "tätt knuten" avses här att en jämförelsevis stor andel av de artiklar som refererar till Veblen även refererar till Bourdieu, jfr tabell 2). Med ett par undantag gäller samtliga dessa Veblenreferenser *The Theory of the Leisure Class*. I USA har Bourdieu, särskilt efter det att *La distinction* blev tillgänglig på engelska (i utdrag 1980, i sin helhet 1984), kanske ofta lästs som en fransk Veblen som serverar interiörer från överklassens salonger. Mycket tyder på att de "kvalitativa" lägren inom det amerikanska sociologifältet hämtade ammunition från Bourdieu, stick i stäv med Bourdieus egen forskningspraktik där motsättningen mellan kvalitativa och kvantitativa tekniker förlorar sin mening. Att materialet inte innehåller en enda referens till Jean-Paul Benzécri kan tyda på att Bourdieus och hans medarbetares sätt att använda korrespondensanalysen inte rönt något större intresse; det tycks över huvud taget som om Bourdieus namn knappast figurerat i samband med diskussionerna om den kvantitativa sociologins möjligheter. Ytterligare en indikation härpå är att Lazarsfelds namn bara förekommer i en enda av referenslistorna.

Vidare tycks Bourdieus namn ofta ha satts i samband med det senaste

decenniets tongivande anglosaxiska "teoretiska" utmaningar mot de första efterkrigsdecenniernas dominerande empiristiska sociologi: Amerikanerna Alvin Gouldner och Randall Collins toppar listan över de författare som citerats tillsammans med Bourdieu, och även engelsmannen Anthony Giddens är högt placerad, på åttonde plats. Förmodligen föreligger här ett slags tolkningsramar som haft sin betydelse för Bourdieu-receptionens fortsatta öden, efter den första introduktionsfasen under senare hälften av sjuttioalet. Bourdieus arbeten har tolkats mot bakgrund av diskussionen av exempelvis Gouldners och andras teorier om de intellektuella och "den nya klassen". (Bourdies begrepp "kulturellt kapital" har lånats av både Gouldner och Collins.) I fråga om allmänna ambitioner (strävan att överskrida motsättningarna mellan den objektivistiska och den subjektivistiska sociologin, mellan makro- och mikroperspektiv etc) finns uppenbara paralleller mellan Bourdieu, Giddens och Collins. Sådana överensstämmelser innebär dock inte att tiden, som det brukar heta, "hunnit ifatt" Bourdieus projekt. Varje projekt måste förstås utifrån sina förutsättningar.

Tag förhållandet mellan Bourdieu och Giddens som exempel. Båda har strävat efter att komma förbi den polaritet mellan subjektivism och objektivism som plågat sociologin. Sociologin har varit kluven i å ena sidan fenomenologiska och andra traditioner som lägger tonvikten vid de individuella aktörerna och deras förmåga att tolka, skapa och förändra sin värld, å andra sidan bland annat funktionalistiska och strukturalistiska traditioner (även den empiristiska *survey*-sociologin kan räknas hit) som betonar de samhälleliga bestämningarna. Denna polaritet, som ställer individ mot samhälle, mikro mot makro, det levda livet mot de objektiva livsvillkoren är, menade både Bourdieu och Giddens, vetenskapligt ofruktbar. Även deras recept på hur problemet bör hanteras är besläktat. Den sociologi de ville åstadkomma är inte av den sort som fogar makroperspektiv och mikroperspektiv och diverse mitemellanperspektiv till varandra. De föreställde sig en sammanhållen sociologi som kommer åt själva förbindelsen mellan den sociala strukturen och agenternas praktiker. För Bourdieu framstod i synnerhet habitusbegreppet som brukbart för detta syfte, och Giddens' argumentation ledde i samma riktning: visst existerar sociala system och social struktur, betonade Giddens, men sociala system är reproducerade sociala praktiker, och struktur existerar inte i något slags upphöjd avskildhet utan enbart såsom nedlagd i sådana praktiker och såsom "minnesspår" som orienterar de mänskliga agenternas beteende.⁷² En rad av Giddens' begrepp - såsom de nyss nämnda "minnesspår", eller den "rutin"

⁷² Se t.ex. Giddens, 1984, p. 17.

eller "rutinisering" som ligger till grund för vardagshandlandet⁷³ - påminner om Bourdieus habitusbegrepp, och hans begrepp om "resurser" leder tankarna till Bourdieus kapitalbegrepp⁷⁴.

Detta betyder inte nödvändigtvis att Giddens lärt av Bourdieu.⁷⁵ Snarare än påverkan handlar det nog om att Bourdieu och Giddens mycket generellt sagt intog homologa positioner inom den franska respektive den engelska sociologin, positioner som både förutsatte och överskred strukturalismen. Strukturalismen representerade på sin tid - högkonjunkturen inträffade under sextioalet i Frankrike och under sjuttioalet i England - ett avståndstagande från den empirism som dominerat den första efterkrigstidens amerikanska sociologi och därifrån importerats till Europa. Strukturalismen var en, om man så vill, rationalistisk framstöt, en maning till samhällsforskarna att vägra taga "data" för givna, att börja tänka igen och att konstruera sina studieobjekt. Att empirismen hamnat i skottgluggen blev kanske framför allt synligt i samband med marxismens erövring av vetenskaplig legitimitet: begrepp som "makt" och "klass" var oförenliga med den empirism som lånade sina tankemönster från vardagstänkandet eller från administrativa kategoriseringar. När så strukturalismens glans började mattas något (från och med senare delen av sextioalet i Frankrike och slutet av sjuttioalet i England) öppnades utrymme för olika slag av strömningar som korrigerade strukturalismens tendens att hypostasera strukturerna och att framställa agenterna som lealösa marionetter i strukturernas garn. Strukturalisterna som krävt att forskaren skall tänka kunde nu anklagas för att ha förbisett att även forskningsobjekten tänker och handlar. Härmed skapades, även i det hörn av det sociologiska fältet där strukturalismen utgjort den stora attraktorn⁷⁶, en marknad för sociologisk teori som gör rättvisa åt subjektiviteten och subjekten. Somliga bröt med strukturalismen - inom nordamerikansk sociologi exempelvis den anmärkningsvärt starka strömning

⁷³ *Op. cit.*, pp. 60ff *et passim*.

⁷⁴ Till och med Giddens sätt att skilja mellan "allocative resources" och "authoritative resources" (se särskilt *op. cit.*, pp. 33 och 258) uppvisar en smula släktskap med Bourdieus åtskillnad mellan ekonomiskt och kulturellt kapital.

⁷⁵ Åtminstone hänvisade Giddens inte alls till Bourdieu i de två texter från 1976 där han, Giddens, först formulerade sin strukturationsteori (nämligen i kapitlet "The Production and Reproduction of Social Life" i *New Rules of Sociological Method*, samt i artikeln "Functionalism: Après la lutte" i tidskriften *Social Research*)

⁷⁶ I USA hade i andra hörn av det sociologiska fältet under hela sjuttioalet ett brett spektrum av skolor - den fenomenologiska sociologi som Alfred Schütz' forna elever vid Columbia spred över landet, Västkustens etnometodologi, Goffmans mikrosociologi och olika varianter av socialpsykologiska och interaktionistiska skolor - återinfört subjektiviteten och de mellanmänskliga relationerna i sociologin och därmed utmanat den dittills dominerande formalistiska *survey*-sociologin. Här intresserar vi oss dock för strukturalismens öde.

som på senare år blåst nytt liv i teorin om det rationella valet⁷⁷. Andra, och hit bör Bourdieu och Giddens räknas, är snarare post-strukturalister än anti-strukturalister. Samtidigt som de överskred strukturalismen genom att bereda utrymme för agenterna och deras praktiker, skrev de under på strukturalisternas kritik av det slags empirism, realism och substantialism som präglade bland annat den första efterkrigstidens dominerande amerikanska sociologi: verkligheten är inte omedelbart tillgänglig genom blotta observationen, sanningen föreligger inte fix och färdig att avtäckas i den yttre verkligheten och den individuella mänskliga subjektiviteten är ingen självtillräcklig sammanhållen substans. Strukturalismens uppgång och fall skapade på så sätt betingelser för ett nytt slag av position inom de sociologiska fälten, färdig att intas av Bourdieu i Paris och Giddens i Cambridge.

Så kan i största korthet en gemensam förutsättning för Bourdieus och Giddens' succé skisseras. Hur de själva kom fram till och utformade sina sociologier är en annan historia. Som jag skall försöka visa, har Bourdieus projekt sina rötter i durkheimianernas eller den historiska epistemologins tradition snarare än i strukturalismen i snävare mening. Giddens' projekt var minst lika mycket en uppgörelse med funktionalismen (i durkheimiska, parsonska och marxistiska versioner) som ett försök att överskrida strukturalismen.

Den mest iögonenfallande skillnaden mellan de två sociologiska projekten är att Giddens framträdde som teoretiker och Bourdieu som både empiriker och teoretiker. Bakom denna skillnad döljer sig en fundamental olikhet. Giddens' teori är i högre grad en sociologisk ontologi, en teori om vari samhällsordningen består, medan Bourdieu lägger jämförelsevis större vikt vid epistemologin, vid frågorna om den sociologiska kunskapens möjligheter och gränser. Denna olikhet tar sig många uttryck. Bourdieus och hans medarbetares och lärjungars undersökningar av de akademiska och vetenskapliga fälten har varit en grundbult för den bourdieuska sociologin; sådana analyser har levererat material till en permanent reflexion över de historiskt bestämda och föränderliga villkoren för sociologisk kunskap. Giddens har varit mer benägen att så att säga behandla Marx, Durkheim, Weber eller Parsons som samtida samtalspartners.

⁷⁷ Som anti-strukturalistiska kan man beteckna försöken att åter göra individen - ofta de ekonomiska vetenskapernas rationellt väljande individ - till sociologins arkimediska punkt. Ett aktuellt nordamerikanskt exempel är den "analytical marxism" som under senare hälften av åttiotalet formerat sig som en relativt inflytelserik skola, med företrädare som John Roemer, Adam Przeworski, Jon Elster, Gerald A. Cohen och Erik Olin Wright. Även om den sistnämnde gör gällande att en marxist som räknar sig som "analytisk" inte för den skull behöver försvära sig åt rational choice-teorin (Wright, 1987, p. 46 not 4), är det ostridigt att åtskilliga bland de "analytiska marxisterna" tagit starka intryck av det rational choice-perspektiv som sedan länge odlats framför allt vid Chicagouniversitetet (Gary Becker, James S. Coleman med flera).

Han har velat ta reda på om deras analyser duger eller inte. Även den empiriska karaktären hos Bourdieus projekt kan sättas i förbindelse med dess förankring i den historiska epistemologin (och i durkheimianernas epistemologi): av en sociologisk vetenskap, till skillnad från en samhällsfilosofi, krävs att den utvecklas i en sociologisk forskningspraktik.

Vi är här en mer generell skillnad mellan anglosaxisk och fransk sociologi på spåren, en olikartad arbetsdelning mellan teoretiker och empiriker som har att göra med empirismens dominans inom den första efterkrigstidens nordamerikanska sociologi respektive filosofins traditionella dominans i Frankrike.

I USA har filosofin egentligen aldrig reagerat över sociologin. Den empiristiska sociologins segertåg efter andra världskriget hade ånyo med eftertryck demonstrerat att sociologer kan erövra akademisk legitimitet utan att behöva bekymra sig om de traditionella filosofiska frågorna om verkligheten, sanningen, kunskapen eller ens moralen. Att den ortodoxa sociologin avfärdade sådana frågor som obsolet metafysik innebar dock inte att de gick upp i rök. I stället växte efter hand en alternativ marknad fram, ett sug efter sociologisk "teori" (om efterfrågans styrka vittnar att så många nordamerikanska sociologiska tidskrifter, artiklar och böcker under de senaste två decennierna innehållit ord som "Theory" eller "Rethinking" i titlarna). Ordet teori användes då givetvis inte i den logiska empirismens (formaliserade system av satser) eller den empiristiska sociologins (hypoteser om samband mellan data ägnade att testas enligt föreskrivna procedurer) mening, utan signalerade antingen ett umgänge med klassiska traditioner - Marx, Durkheim, Weber, Parsons, fenomenologin etc - eller en import av samtida kontinentala strömningar. Konsekvensen blev att teoretiker ställdes mot empiriker, och eftersom de senare så ofta bekände sig till empirismens ortodoxi kunde blotta förhållandet att de förra ägnade sig åt "teori" räcka för att de skulle framstå som heterodoxa.

I Frankrike var förhållandena annorlunda. Den från USA importerade empiristiska sociologin hade visserligen vunnit avsevärd utbredning sedan sextioalet men framför allt inom utredningsväsendet. I den akademiska världen representerade empirismen minst av allt en ortodox position. Ingen stor fransk sociolog har förtjänat sitt intellektuella renommé på sin förmåga att bemästra tekniska procedurer för att samla och bearbeta data. Filosofin behöll alltså i någon mån monopol på definitionen av kriterierna för intellektuell briljans. Av tradition har franska sociologer med högt ställda ambitioner haft två vägar att gå. De har antingen lierat sig med filosoferna eller också tagit strid med dem och hävdade sociologins egenart, inte minst genom att framhäva dess karaktär av positiv och empirisk vetenskap. En rad franska sociologer från Durkheim till

Bourdieu har tillämpat den sistnämnda strategin, samtidigt som de, just på grund av filosofins dominans, varit tvingade att demonstrera sin förtrogenhet med filosofiska diskurser. Det är i dessa dominansförhållanden vi skall söka förklaringen till att uppburna franska sociologer brukar åberopa de stora andarna ur filosofihistorien i sammanhang när den nordamerikanska sociologins teoretiker, från Talcott Parsons till Randall Collins och Jeffrey Alexander, i stället konstruerat en *intern* sociologisk stamtavla som börjar med Comte och ofta nog slutar med dem själva.

Inom anglosaxisk sociologi har det funnits ett utrymme för - och i samband med uppgörelsen med den empiristiska sociologin en stark efterfrågan på - teoretiska diskurser av en sort vars motsvarighet i Frankrike skulle uppfattas som utspel inom filosofins fält. Därmed existerade under den period då Bourdieu introducerades i USA en speciell tolkningsram eller läsanvisning som förklarar att hans "teoretiska" bidrag frikopplades från den empiriska forskningspraktiken.⁷⁸

⁷⁸ Möjligen kommer bilden av Bourdieus författarskap att ändras i takt med att en rad av hans - även tidiga - arbeten nu blir tillgängliga i engelsk översättning, främst tack vare förlaget Polity Press, vars utgivning leds av trojkan Anthony Giddens, David Held och John B. Thompson, samtliga bemärkta sociologer i Cambridge och den sistnämnde i Storbritannien en aktiv propagandist för Bourdieus sociologi. Det kan hända att även den epistemologiska egenarten hos Bourdieus sociologi blir lättare tillgänglig när nu inom kort (enligt uppgift 1991) *Le métier de sociologue* utkommer i engelsk översättning tack vare Beate Kreis i Berlin, som f.n. redigerar både en tysk och en engelsk översättning av den förkortade andra upplagan från 1973. (De preliminära titlarna är *Soziologie als Beruf* resp. *The Craft of Sociology*. Förlaget är i bägge fallen de Gruyter, som övertagit rättigheterna efter Moutons konkurs.)

KONKLUSION

Med "Bourdieus författarskap" avses här de på franska publicerade texterna, med vissa tillägg (texter på andra språk som tillför något ytterligare i jämförelse med de franskspråkiga, jämte vissa på franska opublicerade texter och vissa föreläsningar). I slutet av boken finns en förteckning över samtliga dessa texter (exklusive föreläsningarna).

Författarskapet kan förslagsvis indelas i tre perioder:

Arbetena från den första perioden, 1958-1966, har övervägande empirisk karaktär. Här kan vi särskilja tre grupper av publicerade texter. De tidiga etnologiska texterna (1958-65) ägnades traditionella bondesamhällen (och kollisioner med det kapitalistiska samhället) i Algeriet och Béarn. De tidiga utbildningssociologiska texterna (1964-1966) redovisade de första undersökningarna av det franska utbildningssystemet. De tidiga kultursociologiska texterna (1964-1966) redovisade främst undersökningar av hur olika grupper använder museer och hur de förhåller sig till fotograferandets praktiker.

Det är anmärkningsvärt att Bourdieu under denna tidiga fas, trots att han, om vi får tro hans senare vittnesbörd, fortfarande fram emot mitten av sextiotalet betraktade sig som filosof, så gott som uteslutande publicerade texter som ställde det etnologiska och sociologiska hantverket i förgrunden. Han publicerade inga lärdomsprov av det slag - exempelvis översättningar av eller kommentarer till klassiska filosofiska texter - som var typiska investeringar för generationskamraterna med samma utbildningsbakgrund, och över huvud taget knappast några texter som kan kallas "teoretiska" i snävare mening. Att texterna kan betecknas som empiriska betyder inte att det var fråga om oreflekterade dataredovisningar. De var empiriska såtillvida att de primärt förhöll sig till Bourdieus och hans medarbetares egna empiriska undersökningar. I jämförelse med Bourdieus senare arbeten innehöll de mindre av begreppsutläggningar, övergripande teoretiska perspektiv eller explicita ställningstaganden till det samhällsvetenskapliga fältets traditioner och till konkurrenternas positioner.

Den andra perioden, ca 1966-1974, domineras av teoretiska och syntetiska arbeten. Nu utmejslade Bourdieu sina centrala begrepp och sin terminologi (kapital, habitus, fält etc) och formulerade teoretiska överväganden om den sociala och kulturella reproduktionen. Han förhöll sig explicit till andras

arbeten, till filosofiska och samhällsvetenskapliga traditioner och positioner. Han publicerade syntetiska och teoretiska analyser av utbildningssystemet och teoretiska bidrag till konstsociologin och litteratursociologin. Texterna från senare hälften av sextioalet om förhållandet mellan epistemologi och sociologi ger viktiga nycklar till förståelsen av egenarten hos Bourdieus projekt.

Den tredje perioden i Bourdieus författarskap kännetecknas av föreningen av teoretiskt och empiriskt arbete och kan förslagsvis dateras från och med 1975. Detta år grundade han tidskriften *Actes de la recherche en sciences sociales* och en rik produktion av teoretiskt reflekterade empiriska studier tog sin början: analyser av sociala fält, av det sociala rummet, livsstilar och smak och mycket annat. De teoretiska redskapen och forskningsteknikerna (vid mitten av sjuttioalet tillkom korrespondensanalysen) var nu så utvecklade att de kunde sättas i rörelse i empirisk forskning på de mest skilda områden, även utan Bourdieus direkta överinseende. Kretsen av medarbetare, studenter och efterföljare växte. Bourdieus sociologi företrädde inte längre av en sekt utan av en veritabel "skola".

Möjligen kommer framtidens sociologihistoriker att urskilja en fjärde period i Bourdieus författarskap, en "politisk" period med startpunkt i det tidiga åttiotalet då Bourdieu började förena sitt sociologiska arbete med politiska (utbildningspolitiska, kulturpolitiska) interventioner.

Författarskapet är omfattande och mångsidigt och inbjuder till olika läsarter. Bland de nationella särdragen hos receptionen utanför Frankrikes gränser kan följande nämnas.

Till spanska översattes snabbt ett par av Bourdieus tidiga empiriska etnologiska och utbildningssociologiska arbeten. I Tyskland och Italien dröjde introduktionen till sjuttioalets första år; Bourdieus tyska publik fäste redan från början jämförelsevis stor vikt vid hans bidrag till litteratur- och konstsociologin, medan den italienska publiken förefaller ha varit jämförelsevis mer mottaglig för de epistemologiska aspekterna av hans projekt. Inom portugisiskt språkområde tycks Bourdieus trognaste publik finnas i Brasilien, där hans metod för undersökningar av sociala fält vunnit viss spridning. I Östeuropa har han framför allt utgivits i ungersk och rumänsk översättning. Den breda brittiska receptionen tog fart först efter 1977, i USA inträffade genomslaget ännu senare, och allmänt sagt innebar den anglosaxiska receptionen att man ur Bourdieus arbeten försökte utläsa en generell teori om den sociala reproduktion i det kapitalistiska samhället, medan den empiriska karaktären av hans projekt, liksom den epistemologiska grunden, hamnade i skymundan.

I de nordiska länderna har Bourdieu betytt mer i Sverige och Finland än i Norge och Danmark. Den finländska receptionen var en smula speciell,

eftersom Bourdieu under sjuttioalet egentligen aldrig tilldelades ställningen som ledande utbildningsteoretiker. Därför behövde den finländska receptionen under åttiotalet inte på samma sätt som i Sverige (eller i den anglosaxiska forskarvärlden) ta avstamp i en uppgörelse med en tidigare reception. I Sverige hade Bourdieu under senare hälften av sjuttioalet framför allt blivit ett stort namn inom utbildningsdebatten och utbildningsforskningen. Inledningsvis betraktades han framför allt som en teoribyggare och mycken möda ägnades åt att relatera hans projekt till althusserianernas. I allt väsentligt byggde den publika svenska Bourdieubilden på några texter som han publicerat under ett par år kring 1970, med andra ord under en period då författarskapet präglades av formalistiska drag och då den empiriska bredden hos hans projekt var mindre påfallande än i de tidigare eller senare arbetena.

I efterhand kan det synas paradoxalt att det var just dessa texter som vid just denna tidpunkt fick styra Bourdieu-receptionen. Den svenska bilden av Bourdieu som "teoretiker" formades nämligen vid en tidpunkt då författarskapets "andra" period var avslutad, och då den strida ström av empiriska studier som med början år 1975 flöt ut från Bourdieus center utgjorde en eftertrycklig dementi av uppfattningen att projektet gick ut på att bygga abstrakta teoretiska system. Den svenska samhällsvetenskapens beroende av anglosaxiska modeller spelade säkert in, men i så fall knappast direkt: den första generationen svenska Bourdieu-introductoryer var förtrogna med Bourdieus eget arbete, och i detta fall skedde importen inte via England eller USA. Överensstämmelserna mellan den svenska och den anglosaxiska Bourdieu-receptionen i slutet av sjuttioalet kan nog snarare förklaras av att samma slag av konflikter gjorde sig gällande på båda hållen, åtminstone om vi håller oss till områdena för den första breda Bourdieu-receptionen i dessa länder, nämligen utbildningsforskningen och utbildningsdebatten: I England och USA liksom i Sverige hade de dominerande positionerna under större delen av efterkrigstiden intagits av företrädare för dels utbildningsadministrationen, dels den amerikanska empirismen. Det var detta vacklande monopol som stod på spel, och de ojämna institutionella styrkeförhållandena drev de nya pretendenter till en hållning som präglades av "ressentiment": de lät sig kort sagt domineras av motståndarna ("positivisterna") och sökte efter profilerade alternativ till den, enligt deras mening, rådande teorilösheten och samhällsingenjörssandan. Bland annat valde de sina vapen ur althusserianernas arsenal, och allt tyder på att receptionen av Bourdieus författarskap i hög grad färgades av den något tidigare men fortfarande högst aktuella receptionen av althusserianismen. Bourdieu lästes som vore han Althusserns lillebror och bland hans texter översattes och diskuterades dem som allra mest inbjöd till en sådan läsning. Bourdieus sociologi betraktades mindre

som forskningspraktik än som en generell teori om klassamhällets reproduktion, färdig att appliceras på brittiska, nordamerikanska eller svenska förhållanden. (För övrigt hade möjligen även tillkomsten av dessa texter tio år tidigare med althusserianismen att skaffa. Althusserianerna var då fortfarande påtagligt närvarande i den intellektuella värld där Bourdieu och Passeron levde och hade sin publik, och det säregna, närmast axiomatiska framställningssättet var kanske delvis ett försök att demonstrera att de av Althusser så föraktade sociologiska traditionerna kunde utnyttjas för begreppsligt elaborerade diskurser som inte stod marxismen av althusserianskt märke efter.)

För att belysa Bourdieu-receptionen inom anglosaxiskt språkområde har vi ovan utnyttjat det material som är tillgängligt i Social Scisearch. Ibland används citatfrekvenser hämtade ur detta slags bibliografiska databaser som mått på forskares "internationella" genomslag. Det är ett oskick. Social Scisearch och liknande baser ger i första hand besked om receptionen inom den anglosaxiska inflytandesfären och tillåter inte utan vidare slutsatser om andra hörn av den vetenskapliga världen. Denna begränsning kan dock vändas till en fördel, eftersom vi här är intresserade av den anglosaxiska receptionen.

Allra först kunde vi, genom att ur några olika perspektiv betrakta de samlade Bourdieu-referenserna i hela databasen, konstatera att den anglosaxiska Bourdieu-receptionen inte bör behandlas i klump. Bourdieu blev, tycks det, på allvar synlig i Storbritannien år 1978 och man refererade flitigt till honom under de närmast följande åren. Därefter minskade antalet artiklar som hänvisar till Bourdieu och närmade sig först mot slutet av 1980-talet samma nivå som i decenniets början. Den nordamerikanska receptionen däremot har, att döma av det årliga antal artiklar som hänvisar till hans arbeten, haft en annan rytm som tyder på ett stadigt ökande intresse under hela perioden.

Om vi betraktar de samlade Bourdieu-referenserna i hela materialet dominerar referenserna till två engelskspråkiga utgåvor, *Reproduction* och *Outline of a Theory of Practice*, båda publicerade 1977. Detta illustrerar, återigen, att en databas som denna inte ger någon sannfärdig bild av den "internationella" receptionen. Att de pedagogiska och antropologiska tidskrifterna innehöll en ansamling av artiklar med Bourdieu-referenser åren kring 1980 kan sättas i samband med utgivningen av de två nämnda verken. I de sociologiska tidskrifterna sker en anmärkningsvärd ökning av antalet artiklar som refererar till Bourdieu efter åttiotalets mitt, vilket möjligen har att göra med den engelska översättningen av *La distinction* 1984.

Efter en första överblick kunde vi således konstatera att den nordamerikanska Bourdieu-receptionen, liksom Bourdieu-referenserna i de sociologiska tidskrifterna, uppvisar särdrag som påkallar ett specialstudium. Det fanns med

andra ord skäl att avgränsa en delmängd av artiklarna, nämligen samtliga de större artiklar som skrivits av författare med hemvist i USA, som hänvisar till Bourdieu och som publicerats i sociologiska tidskrifter.

En cociteringsanalys, det vill säga en analys av Bourdieus "sällskap" bland referenserna i dessa sammanlagt 113 artiklar, ger vissa fingervisningar om de sammanhang där Bourdieu-hänvisningarna använts. Mest slående är kanske att så många av de författare som figurerar i samma referenslistor som Bourdieu haft betydelse för anglosaxisk utbildningsforskning. En analys av väven av cociteringsanalyser ger vid handen att författare med anknytning till utbildningsforskningen tycks representera ett eget avskilt rum av relationer. Fortsatta undersökningar av den amerikanska Bourdieu-receptionen måste förmodligen behandla utbildningssociologin som ett relativt autonomt subfält.

Om vi undantar några artiklar som berör specifikt franska förhållanden lyser hänvisningarna till Bourdieus medarbetare och lärjungar i stort sett med sin frånvaro, vilket tyder på att den bourdieuska sociologin uppfattats som ett enmansföretag. Att medarbetarnas och lärjungarnas omfattande och mångsidiga empiriska undersökningar knappast varit synliga från nordamerikansk utkikspunkt har utan tvivel bidragit till att Bourdieu kunnat framstå som en "teoretiker" i linje med, låt säga, Anthony Giddens. Den hårda arbetsdelningen mellan empiriker och teoretiker inom den anglosaxiska sociologin har sannolikt fungerat som ett slags läsanvisning som gjort det naturligt att sortera in Bourdieu bland de sistnämnda. Så har exempelvis hans empiriska pionjärarbeten från sextioalet tilldragit sig begränsat intresse. Denna läsart går även ut över Bourdieus "teori", som är av den arten att den svårigen låter sig lösgöras från hans forskningspraktik. Det är betecknande att *Le sens pratique* från 1980, som kan betraktas som Bourdieus hittills tyngst vägande teoretiska - eller, om man så vill, kunskapsteoretiska - arbete, blott nämns i en enda av de 113 artiklarna. Endast 8 av artiklarna innehåller hänvisningar till de (sammanlagt ett sextiototal) teoretiska texter och empiriska studier som Bourdieu genom åren publicerat i sin tidskrift *Actes de la recherche en sciences sociales*.

Att Bourdieus och hans medarbeters empiriska arbete tilldragit sig så litet intresse, kan inte enbart skyllas på språkbarriären och översättningarnas rytm. Trots att både *Les héritiers* (1964) och *La reproduction* (1970) sedan slutet av sjuttioalet varit tillgängliga i engelsk översättning, är hänvisningarna till det sistnämnda, utpräglat "teoretiska" eller snarare formalistiska arbetet betydligt mer frekventa.

Bourdieu-receptionen bland amerikanska sociologer förefaller vidare ha inneburit att hans arbeten ryckts loss från de franska traditionssammanhang där de vuxit fram. Bland durkheimianerna förekommer enbart Durkheim själv,

Halbwachs och (med en enda referens) Lévy-Bruhl i referenslistorna, och klassikerna inom den historiska epistemologins tradition inte alls. De fransmän som figurerar oftast i referenslistorna är sådana som haft betydelse inom nordamerikansk samhällsvetenskap.

I stället har Bourdieus författarskap när det introducerats i USA knutits till samtida strömningar inom anglosaxisk sociologi, exempelvis "the new sociology of education" och andra heterodoxa utmaningar mot den amerikanska empiristiska sociologi som dominerat den första efterkrigstiden, eller fenomenologernas, etnometodologernas, Goffmans och den engelska *cultural studies*-skolans utmaning mot den kvantitativa makrosociologin.

Resultaten av denna lilla bibliografiska studie illustrerar den allmänna sanningen att ett vetenskapligt författarskap omvandlas när det importeras till andra fält (till andra länder eller till andra discipliner). Receptionen inom den anglosaxiska inflytandesfären var inte bara beroende av vilka delar av författarskapet som överfördes till engelska, den formades dessutom av styrkeförhållanden inom de samhällsvetenskapliga fälten i USA och England. Amerikanska sociologers läsning av Bourdieu är en investering som delvis får sin mening i förhållande till deras interna styrkeförhållanden. Deras hänvisningar till och ställningstaganden för och emot Bourdieu används som insatser i deras egna uppgörelser.

Inget konstigt med det, men i Sverige bör vi ta oss i akt för att utan vidare överta de anglosaxiska tolkningsmallarna, en uppenbar risk med tanke på den nya Bourdieu-våg som kan förutses i England och USA i takt med att åtskilliga av hans arbeten sent omsider överförs till engelska (tidigare har Bourdieus författarskap inte alls utsatts för samma exploatering som Althusser, Foucaults eller Derridas).

Kanske konstaterar du som läser dessa rader att författaren som skrivit dem riskerar att falla på eget grepp. Ja, det kan inte undvikas att även de tolkningar av Bourdieus författarskap som presenteras i den här boken fungerar som ett utspel inom ett samhällsvetenskapligt fält. Men jag tror att receptionsarbete i bästa fall kan vara mer än så, något utöver en insats i ett socialt spel, och att chanserna därtill ökar ju mer vi vet om spelets villkor. Funderingar om receptionsvillkoren kan fungera som ett vaccin som ökar vår motståndskraft mot den censur som finns inbyggd i det fält där vi själva är verksamma. När vi läser Bourdieu kan vi, i stället för att lita till färdiga tolkningsmallar och fabricera en "svensk" Bourdieu, åtminstone sträva efter att göra hans sociologi rättvisa på dess egna villkor.

Kapitel III

NYCKELBEGREPPEN

"Kroppen är den största delen med ett litet hål för själen."

(Pyttans A-B och C-D-lära)